

O fenomenologii

Petr Rezek

◆ bytový seminář, česky, vznik: 19. 1. 1981

◆ private seminar, Czech, origin: 19. 1. 1981

O fenomenologii [1981]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1981-01-19 Petr Rezek [O fenomenologii] (I) [LVH383VA] [rok podle seznamu]_Kaz a_cleaned.flac)

Jiný hlas: 19. 1. Rezek.

Jiný hlas: Drazí přátelé, pokusil jsem se sice zasadit ten svůj referát do těch výkladů vašich, ale to se mi bezprostředně nepovedlo. Musíme to tedy učinit až v diskusi a učiním tedy několik samostatných poznámek, které vznikly v takovéto situaci, kterou bych chtěl několika větami vylíčit. Sám jsem se *fenomenologií* zabýval před lety velice intenzivně, pak jsem se z určitých důvodů od speciálního studia odvrátil. Vrátil jsem se k ní tedy teď s jistým odstupem, a proto se domnívám, že mohu v jistém smyslu rozumět tomu, co – to je jako první poznámka – tomu, co očekává ten, kdo k takovému tématu přistupuje, a za druhé – to je ovšem omluva – že nebudu schopen zase ve všech detailech problematiku vám předvést. Budu na několika místech upozorňovat na to, že otázku dále nebudeme rozvíjet, na některých to bude z důvodů pedagogických a na jiných zase z těch, které jsem právě uvedl.

Má zkušenost s *fenomeny* není jednoznačnou, pokud jde o odezvu u posluchačů. Nejednou já a moji kolegové jsme se ocitli v tvrdých diskusích, které vycházely ne snad z nedorozumění, ale z takové předpojatosti, která myslím pochází právě z toho slova *fenomen*. Slovo *fenomen* totiž všichni známe. Je to slovo, které používáme jednak jako vyznamenání a jednak jako pohanu. Někdo je *fenomen*, nazýváme ho *fenomenem*, když je to mistr svého oboru či výjimkou, a potom také má to slovo – ovšem výjimky průměrné vědomí také nemá rádo – tak i v tomhleto smyslu nedorozumění bývají na snadě. A v druhém slova smyslu je to rozšířenější smysl: *fenomen* znamená pouhý *fenomen*, znamená to pouhý, něco odvozeného od toho, co se skrývá nebo je nějak nepřístupné nebo momentálně nepřístupné. Co je zkrátka za *fenomenem*, to je něco podstatnějšího, hlubšího a *fenomen* to je to, jak se to jádro zjevuje. Tohleto druhé pojetí *fenomenu* je myslím předpokladem každého, kdo se s tímto tématem setkává, a musí ho zarazit, že se někdo chce zabývat *fenomeny* v tomhleto druhém slova smyslu. To by patrně nikdo nepovažoval za kritiky hodné, ale výtky a pochybnosti povstanou ihned tehdy, když slyšíme, že právě zkoumání *fenomenů* má být základem jednak, že *fenomenologie* má umožnit založení všech ostatních speciálních věd, tedy že *fenomenologie* je věda, která není jednou mezi ostatními, nýbrž vědou základní. Odtud již potom, když se rozumí tomu *fenomenu*, jak jsem uvedl, tento nárok se zdá nepřiměřený. A za druhé nárok neméně obecný a zásadní je Husserlův výklad dějin evropské *filosofie* a dějin evropského ducha, které podle jeho názoru směřují k takovému završení svého pohybu právě ve *fenomenologii* a ta má být tím prostředkem, který má vyvést evropské myšlení z krize, ve které se výrazně nejenom podle názoru *fenomenologie* ocitlo.

Tohleto je situace, kterou znám a chtěl bych, i když vás nepovažuji za takové předpojaté posluchače, tak myslím, že to je v každém případě aspoň pro mě vhodné východisko, když chci nějak začít. Z tohoto úvodu náznakem vyplývá, že *fenomen* zřejmě ve *fenomenologii* nebude právě něčím takovýmhle, jak jsme to právě naznačili, protože pak by asi opravdu ty nároky byly nepřiměřené. Promluvit o *fenomenu* lze snad jenom – nenapadá mě jiný přístup a myslím, že jsem se s jiným nesetkal – o *fenomenu* lze promluvit jenom polemicky nebo přinejmenším ve srovnání. Nemusí to být srovnání polemické, ale neznám výklad, který by o *fenomenech* mluvil takříkajíc rovnou. Tedy když z tohoto plyne, z tohoto takového empirického zjištění – možná, že se pletu a každé empirické zjištění je vždycky možno vyvrátit tím příkladem, který někdo nalezne – tak ale zatím si toto empirické zjištění беру jako východisko a hned uvidíte, že to je jistá cesta, kterou *fenomenologie* používá. Toto empirické zjištění, že o *fenomenech* se mluví vždycky v nějakém srovnání, nám naznačuje, že nelze říci, že by všechno bylo *fenomenem*. Když to slovo totiž přeložíme – a to ještě se vracíme k těm, jak jsem je nazval, předpojatým posluchačům – když to slovo přeložíme, je to slovo pocházející od řeckého slovesa *phainesthai*, které znamená nikoliv jenom jevit, ale jevit se. Tohleto v té zvrtnosti toho slovesa *phainesthai* jevit se znamená, že řečeno, že to, co je *fenomen*, se jeví samo. Jaksi tam ještě můžeme pro výraznost doplnit: to *phainesthai* znamená jevit se.

My to překládáme tímhle tím zvrzatým způsobem.

Hejdánek: Tak, v těch polemikách vždycky se říká: „No tak, je a což...“ – a teď se uvede cokoliv, třeba nějaký názor z empirické vědy nebo z přírodovědy – „...a to není *fenomen*?“ Vždycky je otázka na řečníka či zastávce těchto názorů: „A to není *fenomen*?“ A teď se uvede nějaký příklad – budeme za chvíli mít také protipříklady – tak ty protipříklady se uvedou a rovnou se říká: „A to není *fenomen*?“ Tak na tohleto odpověď předběžná je, že ne všechno je *fenomenem* ve smyslu *fenomenologie*.

I když se na první pohled zdá, že všechno se nějak jeví, protože i když něco vymyslíme, i když máme představu nebo sníme, tak přece to všechno se nějak ukazuje, říkají tyhle námitky. Tak to nejsou *fenomeny*? To zatím necháme stranou, co je sen a tak dále, ale držíme jenom jednu první tezi, že všechno není *fenomen* ve smyslu *fenomenologie*, ačkoliv podle toho slova *fenomen* by všechno, co nás napadne a s čím se nějak setkáme i jako s tušením, se nám muselo nějak ukázat, musí nám být nějak přístupné, takže by se dalo říkat, že přece všechno jest *fenomen*.

Ale i to vymyšlené a nalézání jistě může být v nějakém smyslu *fenomen*, ale *fenomenologie* teprve *fenomeny* odkrývá jistým postupem. Takže když tady se okolo sebe rozhlédneme a máme pocity různé a dojmy a tak dále, to všechno jsou v nějakém slova smyslu *fenomeny*, pokud to znamená, že se nám něco ukazuje a je nám to přístupné. Ale to ještě neznamená, že to je *fenomen* ve smyslu *fenomenologie*. Proč se všechno nepovažuje za *fenomen* ve *fenomenologii*?

Tak na tohleto je odpověď, domnívám se, tato – dosti obecná, ale tak bych chtěl své výklady na dřívějším příkladu, ten svůj dnešní výklad, zahrnovat těmito obecnými otázkami. Ve *fenomenologii* se všechno za *fenomen* nepovažuje proto, protože ne všechno, co jest, jest v pravdě. Slovo pravda má pro nás příchuť emotivní a nejednou také jsem se setkal přímo s doklady, především z anglosaské literatury, která říká v takových kritických výtkách: tam, kde se mluví o pravdě, tam je vždycky nebezpečí, že se něco jednostranného, částečného prohlásí za jediné a všechno ostatní tomu bude podřizováno. V tomhle smyslu tady pravdu nemám na mysli.

Pravda původně v řeckém slova smyslu, když to slovo *aletheia* přeložíme do češtiny pomocí některých vykladačů – navrhuji někteří, konkrétně Wolfgang Schädewaldt, překládá to slovo *aletheia* jako neodtažitost. Pro Řeky původně bylo pravdivé to, co bylo... vidíte, máme tady tu přístupnost, jak jsme říkali, že co se ukazuje, se dává samo a je nám nějak přístupné, ale pravdivé je to, co se dává neodtažitě. Co je na rozdíl od toho odtažitého pouze v nějakém... obráceně, to, co je odtažitě, je třeba pouhým náznakem, kdežto to, co je pravdivé... můžeme uvést Husserlův příklad, často uváděný: když vnímám jednotlivý předmět, jsou mi spoludány také ty stránky, které momentálně nevidím. Jsou dány v té prezentaci, společně v *aprezentaci*, takzvané jako spolumíněné. Já mohu ten předmět obejít a tu stranu zadní skříň nebo stolu, kterou jsem měl pouze v mínění, tu mám teď před sebou tělesně.

Takže na základě tohoto modelu toho odtažitého, pouze míněného, a naplněného, že nic nechybí, je možno vidět, co to znamená ta neodtažitost v řeckém slova smyslu. Zatím jsme pouze v tom bodě, že jsme si položili otázku: „A proč není všechno *fenomen*?“ Protože ne všechno, co jest, jest v pravdě, v pravdě pojeté jako neodtažitost v původním řeckém slova smyslu.

Další otázka: Znamená to, že v pravdě jest jen ten, kdo se zabývá *fenomeny*, tedy filosof nebo *fenomenolog*? Zde opět odpovím z řeckého slova smyslu. První, kdo si zásadně a výrazně a podle některých na tom svou celou filosofii vybudoval, Hérakleitos, uvědomil základní rozdíl mezi životem předfilosofickým a filosofickým. Říká, že ti, kteří žijí před filosofií, ti běžní lidé, jak on jim říká, tak ti také používají a chovají se k tomu, co je společné, což je *logos*. Ale žijí v takovém pojetí, jako by tohleto byl jejich soukromý názor.

Takže tady vidím odpověď na tu otázku: „Znamená to, že v pravdě jest jen ten, kdo se zabývá *fenomeny*?“ Nemůžeme odpovědět jednoduše ano, nebo ne. Ten postoj filosofický či *fenomenologický* neznamená něco takzvaně nového, co zde předtím nebylo. Snad ten postoj sám tu předtím nebyl, ale to, čím se tento výzkumník zabývá, to používají i ti jiní, kteří nejsou v tom filosofickém postoji, leč používají to takříkajíc naivně, používají to tak, že nevědí, co dělají. Tak jako zapomínají na to, co dělají ve spánku, tak nevědí, co

činí. Takže nikdo nechce říci, že se s *fenomeny* setkává jenom ten filosofující, ale setkává se s nimi v nějakém novém postoji, kterému můžeme říkat postoj filosofický a který výrazně je formulován v té hérakleitovské filosofii, například.

Jiný hlas: Takže ten, a s tím souvisí ten život v pravdě, že pravda znamená v tom smyslu té, když navážeme na tu neotajenost. Teď někteří, právě ten Schadewaldt, odmítá tu neskrytost, že to má příliš nádech takový mysticko-mýtický a že to znamená něco prostšího, ale tak já se kloním k tomu Schadewaldtovu překladu neotajenost. Když vyjdeme od tohoto pojetí pravdy, tak zabývat se *fenomeny*, tím, co jest v tomto smyslu pravdivé, znamená stát na pevné půdě.

Jiný hlas: Kdo je ten Schadewaldt?

Jiný hlas: Wolfgang Schadewaldt, to je německý klasický filolog, který žil v tomto století, umřel tak asi před deseti lety, nebo možná i méně.

A tuhle tendenci, co tady naznačuji, ten filosofický postoj, a že *fenomen* souvisí – *fenomen* ve smyslu *fenomenologie* souvisí s životem v pravdě –, to lze myslím prokázat na tom, že se přinejmenším rozlišují... Mám tady takové tři příklady: že buďto se něco nepovažuje za *fenomen*, říká se třeba – opozice, kterou třeba často používal Patočka – co nebylo *fenomen*, to byla třeba konstrukce. Přírodověda konstruuje, nezkoumá *fenomeny*. Tak tady se ten *fenomen* jaksi vyhraňuje tomu, o čem já mluvím. Ale v jiných příkladech najdeme rozlišování dvojího typu *fenomenů*.

Brentano – ty příklady budu částečně rozvádět – Brentano rozlišuje psychický a fyzický *fenomen*. Já budu mluvit hlavně o Husserlově zkoumání, ovšem ten, pokud vím, dvojí *fenomen* nerozlišuje, ale rozlišuje v tom smyslu, jak jsme uvedli Hérakleita, rozlišuje naivní přirozený postoj člověka před filosofií a potom život ve filosofii, který tuhle naivní názor vyřazuje. A co, jak se to děje, to vám ukážu na takovém systému tří redukcí, jak je Husserl sám popisuje. Takže všechny ty tři redukce jsou v opozici vůči tomu přirozenému naivnímu světu, naivnímu prožívání. Z těch redukcí uvidíme, v čem to přirozené žití je naivní, to vzápětí uvidíme. A třetí opozice, které se ovšem budu jmenovat nejméně, možná že ji i vynecháme: Heidegger rozlišuje ontický a ontologický *fenomen*.

Vždycky v těchto opozicích psychického a fyzického *fenomenu*, naivního vědomí a vědomí ve filosofii, ontického a ontologického *fenomenu* – akorát jsem to neměl říct vždycky v tom řádném pořadí – vždycky je tam jaksi jedno v té dvojici nějak dovolí založit, nahlédnout to druhé, které je v nějakém smyslu naivní, odvozené, uvidíme to na těch příkladech podrobněji, jak to vypadá.

Tak to už přicházíme ke konkrétním příkladům. Tak co o těch příkladech ještě si řekněme jednou očekáváme, co nám mají ukázat. Tvrdil jsem, že pouze od toho, že všechno, co je nám nějak přístupné, je *fenomenem*, pro *fenomenologii* nestačí. Buďto se musí říci, že *fenomen* pro *fenomenologii* není všechno, s čím se nějak setkáváme, a nebo se musí alespoň rozlišit dva typy *fenomenů* nebo prostě nějaké dvě záležitosti, nebo třeba i více, ale nelze vystačit s tím, že *fenomen* znamená ukazovat se a všechno, o čem nějak víme, se ukazuje.

Proč, víte, proč tohleto ještě, než ty příklady můžeme probrat, ten smysl by nám mohl uniknout. Za tímhle rozlišením se něco přece skrývá, nebo za tímhle pokusem. Já jsem to nazval vlastně pokusem o život v pravdě, tou pravdou míníme neotajenost. Ale proč žít tedy v kontaktu s něčím neotajeným? Kdybychom tím slovem pravda mínili něco třeba v etickém slova smyslu nebo v jakém, tak by nám to třeba připadlo srozumitelné. Ale je vůbec možné najít nějaký, je možné někomu jaksi vysvětlit, když se zeptá: „A co tenhle celý podnik?“, ještě než se do toho pustíme – tedy takové, jak říkám, příklady –, „A co ten celý podnik má jako znamenat?“

Naznačil jsem dvě takové odpovědi Husserlový. Jedna byla, že *fenomenologie* je základní vědou, ne vědou mezi vědami, ale která umožní všechny ostatní vědy založit. A druhá odpověď jeho byla – které spolu těsně souvisí ovšem obě –, že *fenomenologie* by mohla být tím lékem na překerní situaci, ve které se evropský duch ocitá. Tak proč můžeme nějak někomu, kdo se takhle rovnou zeptá, vysvětlit, proč zrovna ta *fenomenologie* má tohleto? To přece musí ještě něco předpokládat, že zrovna ta *fenomenologie* má tohleto. Vždyť přece už tady bylo tolik jiných pokusů, vždyť sama věda exaktní a

předtím já nevím kdo, vždyť takovýto nárok si můžeme jednoduše říci, činí vlastně každý, kdo se něčím začne zabývat.

Tak proč zrovna tudy? Když řekneme, že to není věda jako ostatní vědy, tak tomuhle musíme lépe rozumět. Co jsou to jednotlivé vědy? Jak se zabývají tím svým tématem?

Jiný hlas: Tak každá z nich si, můžeme říci, vyčleňuje nějaký kousek světa, anebo se zabývá vším, co jest, ale z určitého hlediska. To znamená, fyzik se zabývá věcmi co do fyzikálních vlastností, ustrojení jako pevného tělesa a co s tím souvisí. To znamená, bude nás pojmát z tohoto hlediska, může stanovit určité zákony pádu a já nevím, volného pádu třeba. Přihlíží z hlediska svého oboru naprosto oprávněně k věcem z hlediska fyzikálních vlastností. Chemik zase je bere co do složení z nějakých prvků.

A ta *fenomenologie*, ta je bere teda jak? A *fenomenologie* se pokouší je nebrat z žádného takovéhoho dílčího aspektu takzvaných pozitivních věd, nýbrž patří do tradice toho tázání – to říká již Aristotelés – že *metafyzika*, že první filosofie zkoumá jsoucno, pokud jest. Je ještě možný jiný způsob tázání, než je tázání jednotlivých věd, a sice zkoumat jsoucno – ten předmět pojatý jako tuhý a tak dále, to je také jsoucno, ale zkoumané jaksi co do svých fyzikálních vlastností, co do své fyzikální povahy. A pak je ještě také možné zkoumání, které, můžeme si tam říci, totéž zkoumá v jiné souvislosti: co do bytí. Pokud jest, říká tam Aristotelés.

To znamená jak? No například bude zkoumat – ono to vypadá na první pohled, že to jsou jenom takové nejobecnější, taková jenom nejobecnější určení, která jsou ještě obecnější než ta fyzika, protože... Ale není to tak. Zkoumá jsoucno, pokud jest. To znamená v těch takových strukturách, jako je například – to jste si, jak jsem rozuměl, vykládali. Například co všechno je nezbytné k tomu, abychom o něm mohli říci, že jest.

Tak v případě Aristotelově například je to takový myšlenkový rozklad věci, kterou máme před sebou, ve čtyři takzvané počátky. Žádný z nich zvlášť nikdo nikdy nenašel a neviděl. Čistou formu nebo čistou látku, látku, která nemá žádný tvar, nikdo neviděl. Vždycky ten kvádr má nějaký tvar, ze kterého se pak teda dělá z této látky ta socha, která je tím příkladem Aristotelovým. Tak tyhle ty čtyři takzvané příčiny nebo počátky, to je úvaha o jsoucnu, pokud jest. A předvádí se to na tom příkladu sochy, že musí být z něčeho, tedy z nějaké látky, že musí mít určitý tvar, že musí mít nějakého původce, to jest ten sochař, a nějaký účel, což nevím, co je. Například u misky, že slouží k nalévání, u sochy možná, že se také nějaký najde. Tak. To se pak latinsky překládá jako *causa*, tyhle ty...

--- (1981-01-19 Petr Rezek [O fenomenologii] (I) [LVH383VA] [rok podle seznamu]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Tyhle ty složky, které podle Aristotela, pokud o něčem říkáme, že jest, nebo alespoň možná, že třeba ten první hybatel, o něm ten nemá žádnou tu *matérii*, tak řekněme fyzické jsoucno každé musí mít tyhle ty čtyři čtyři a čtyři takové *konstituenty*, takové *elementy*, které to nejsou, to už nejsou jsoucna. Tyhle ty, proto se tomu říká *principy*, zase teda přeloženo do latiny. Jsou to stránky, které nám umožní to jsoucno v jeho jsoucnosti zachytit, analyzovat a takříkajíc se v něm nějak blíže vyznat.

To už nejsou jsoucna, ten tvar a to všechno ostatní. To jsou takové složky jsoucna. A tady máte příklad toho, že lze o jsoucnu uvažovat ještě jinak než po způsobu jednotlivých věd, které totiž nezakoumají to jsoucno co by jsoucnost, ale například ho rozčlení, tu fyzikální věc, v menší jsoucna, třeba v atomy.

Nějaká nukleární fyzika nebo tak. Přitom používají někdy konstrukce a to také nikdo přímo neuvidí, to je druhá věc. Když jsem říkal, že s tu *matérii* taky nikdo přímo se s ní nesetká, to je druhá věc. Důležité je, že ty konstrukce fyzikální jsou pojaty jako jsoucna.

Takže tady vidíme v tom srovnání, že je rozdíl mezi jednotlivou vědou, která bere jsoucno z určité stránky, a mezi tou, která ho bere z hlediska jsoucnosti. A *fenomenologie* chce být tou vědou – proč se říká vědou, tak to je první bod, kde se nebudeme pouštět do podrobností, ale Aristoteles tomu podniku také říká věda, tomu, který zkoumá ty *archai*, ty *principy*. Tak chce být vědou, která nezakoumá jsoucno v nějakém ohledu, nýbrž pokud jest. Tedy jest v té tradici, v téhle linii takzvané první *filosofie*.

Patočka, když chce Husserlovu *fenomenologii* přiblížit v třicátých letech v článku, který Husserl sám

autorizoval, tedy souhlasil s tím výměrem, tak říká: To známé – a to jsem mohl také na začátku uvést – to známé heslo k věcem samotným vzbuzuje, opět irituje nezasvěcené, protože jak k věcem, když přece *fenomény*, to jsou jenom nějaké povrchové jevy. Tak to heslo k věcem samým, říká Patočka, má tento smysl.

Vytrhnout ze zapomenutosti, vytrhnout z naší... já jsem říkal, že pravda je neodtažitost, odtažitost, on tam používá slovo *dálka*, vytrhnout nás z naší oddálenosti bytí, zapomenutosti na zkušenost bytí, která má založit tradici, která by nás vytrhla nebo zbavila ztráty původní zkušenosti jsoucna. Tohleto všechno, takovéto jsou různá pojmenování téhož. Tohleto je smyslem toho volání k věcem samým. A teď jsme si tím výkladem o tom, co to je zkoumat jsoucno, pokud jest, naznačili, co to tedy znamená. K věcem samým. To znamená ne k věcem, pokud je zkoumá – v Husserlově době, v jeho počátku hlavně – věc sama, to znamenalo věc, jak ji zkoumá psychologie. Tedy jedna věda, která zase brala její jsoucno, pokud ho prožíváme.

K věcem samým znamenalo mimo jiné – já jsem toho tady vyjmenoval více, ale mimo jiné v tom našem kontextu výkladu – to znamenalo opozici vůči psychologickému výkladu takových jsoucen, jako je – to už není jsoucno fyzikální – ale takové *ideality*, jako je třeba číslo nebo obecniny. Tak to všechno se psychologové snažili ke konci 19. století vykládat ze zákonitostí prožívání. Aby bylo jasné, když často uváděný příklad, když myslíme Pythagorovu větu, můžeme ji odříkávat různým způsobem, nahlas, potichu a s přeházením, tak na tomhleto provedení, na tom způsobu prožitku nezáleží, ale myslíme totéž. A tohleto totéž se snažili právě ti psychologové vyložit z toho způsobu našeho prožívání, z toho takříkajíc života psychického, z toho proudu se nějak mělo tohleto, co ten každý proud přesahuje, vyložit. No ale to znamenalo, že překračovali nějak svou kompetenci, že se snažili to, abych to tak řekl paradoxně, jsoucno, pokud jest, vyložit psychologicky. O tom není radno se takto zamýšlet, to je jakási formulace paradoxní, ale vystihuje snad tu Husserlovu situaci. Takže k věcem samým. Co to znamená k věcem samým? Naznačili jsme si předtím, než vyložíme ten příklad těch tří *redukcí* a krátce o Brentanovi – vztah Brentano–Husserl – vyložili jsme si smysl tohoto počínání, které bude následovat. Druhá věc je, zda je zdařilé, důsledné a tak dále, ale cíl je tento, jak jsem se pokusil naznačit.

Tak tedy výklad o třech *redukcích*, krátce mu předešlu – to jsem si ovšem nestačil pořádně prostudovat, tak tam pardon, druhá poznámka, kde se nebudeme pouštět do podrobností – ten rozdíl psychického a fyzického *fenoménu* stručně zmíním. A až budeme probírat ty tři *redukce*, mějte pořád na mysli, že nám to současně, všechny ty tři *redukce*, jsou v opozici vůči světu naivnímu a přirozenému a že nám naznačují, v čem je on naivní a v čem je nutno ho v tom našem podniku takzvaně překonat. Husserlův objev *fenomenologie* ve vlastním slova smyslu se dá vyložit v konfrontaci s jeho kritikou Franze Brentana, jeho pojetí vztahu psychického a fyzického *fenoménu*.

Hejdánek: Autora *Empirické deskriptivní psychologie z empirického hlediska* nebo jak se to tak jmenuje, hned vám to řeknu: *Psychologie z empirického stanoviska* nebo hlediska, 1874.

Brentano se pokouší také v kritické situaci, tedy v jisté, podle něho tedy kritické situaci, kdy je filosofie ovládána *pozitivismem*, se pokouší o takzvanou deskriptivní psychologii a předpokládá, že z této deskriptivní psychologie by se mohla stát základní filosofická disciplína, která by byla s to tu první filosofii, toto zkoumání jsoucího, pokud jest, v 19. století po rozpadu tohoto typu zkoumání znovu založit, nebo alespoň stanovit apriorní zákony pro disciplíny, které se zabývají normami. Brentanův cíl bylo nalézt nějaké poslední danosti, které by nám dovolily například vyložit etické porozumění světu. Zabýval se v četných přednáškách problémy řekněme teologickými nebo filosoficko-teologickými a zajímaly ho tedy tyhle stránky věci.

To znamená, snažil se najít – a zde už máme tu dvojí pozici – snažil se najít něco pevného a jistého a rozlišil psychické *fenomény* jako právě to, co je vnitřně jisté, evidentní, nahlédnutelné, a *fenomény* fyzické, které nemají tuto jistotu jako ty vnitřní stavy našeho vědomí. To, že vidím, jest – jak víme od Descarta – cosi bezprostředně evidentního a nezávisí na tom, jestli to viděné jest omylem, nebo nikoliv. A to viděné právě, to je ten *fenomén* fyzický.

Ted' poslechněte, jak Husserl velice rafinovaně, ale v tom je ten objev, proti této koncepci vystupuje. Husserl vychází z té myšlenky, že když vidím dům, tak podle Brentana ten dům je fyzickým předmětem, fyzickým *fenomémem*, ale ne tak úplně, že by byl mimo vědomí, něčím naprosto odlišným od toho *fenoménu* psychického. Upozorňuje na to, že Brentano by přece měl, kdyby byl důsledný, například když vidím ten dům z jedné strany, tak tu stranu, kterou vidím, nebo tu barvu, kterou vidím, tu by přece měl také, když je součástí toho bezprostředně jistého vidění, toho řekněme toku prožívání, že to tam je jako součást, tak by přece měl také tuhle stránku toho předmětu, tak jak se v tom prožívání dává, vzít také jako jistou.

Což si představme, když vidím stránku toho domu, tak jistěže se můžu mýlit, pak se ukáže, že tam žádný dům třeba nebyl nebo něco menšího, abychom se snáze spletli, si můžeme vzít. Ale to, že jsem přece měl ten dojem – sirky, abych vzal něco přiměřenějšího – tak přece tohle tím, že jsem se zmýlil, jak pak vidím, to přece to, že jsem měl ve svém prožívání danost, se tím nedá vymazat. To jsem měl, to je nesmazatelné.

Tak podívejte se, jak on tady, už jak jsem vám říkal, že pro *fenomenologii* není všechno, co jest, *fenomémem*, tak to už jsme si vysvětlili. Ale teď se podívejte, jak se počíná vypracovávat určité pojetí *fenoménu* tady v rozhovoru s tím Brentanem. A to vlastně tím způsobem, že se rozšiřuje půda toho, co je, tak jak my říkáme a Husserl to slovo pak používá, evidentní. Toho, co je jaksí neoddiskutovatelné. Toto pole bezprostředně jistého se rozšiřuje z aktu, z toho vidění, ještě na to vidění.

Já tady mám tohle zpracováno dost podrobně takovými citáty. Myslím si, že bych vás tentokrát zase, nebudu to rozvádět, že bych vás přetížil. V zájmu, aby byla taková poněkud rovnováha vzájemného nepřetěžování, to jen tak volně naznačím. Můžeme se pak k tomu, když budete chtít, vrátit. Pokračujme v té úvaze ovšem dál, protože zatím není patrné, co se tím získá. Ovšem je to krok řekněme zásadní k naprosto zásadnímu objevu. Objevu, který nazveme – tak se to obvykle nazývá – *transcendence vědomí*. Tak vezměme si zase teď pro změnu, abychom to dobře viděli, ten dům. Sirka se špatně obchází. Tedy pojďte se... a to už je pak klíč, tenhle ten příklad už pak je klíčem k těm *redukším* nebo ukazuje, že ty takzvané *redukce* jsou nutné. Podívejte se, když ten dům obcházíme, tak ve smyslu teď toho rozšířeného řekněme psychického *fenoménu*, jak k tomu pak Husserl říká – teď jsem přeskočil, používáme tu terminologii zatím Brentanovu – ten rozšířený psychický *fenomén* ještě na ty stránky toho domu, které se mi zrovna dávají, v podstatě to znamená v této terminologii, že mám vždycky ten psychický *fenomén* jedné strany domu, pak druhé a třetí. Ale co říkáme, že vidíme? Neříkáme: vidím přední stranu domu, to pak řekne třeba architekt nebo někdo takový, kdo to chce přesně rozlišit, nebo kdo se tam má ubytovat, ale my říkáme, my projdeme okolo domu a říkáme, že vidíme dům. Když ten dům obcházíme, ať už třeba, že si ho chceme koupit, tak jej obejdeme celý. No a pak by se to dalo rozvíjet teď tady vhodně, že pak jdeme dovnitř. A to je zase pak problém celku a části a že to Husserl taky zkoumal. Totiž obcházel s domy, jak známo. Známy obchodník. Tak tehdy ho napadlo, že když obchází dům – víte, že obchází dům právě – že ačkoli má ve smyslu toho psychického *fenoménu* vždycky jenom určitou stránku, takže vždycky vidí dům. A kde ten dům je? Ted' se ptejme. Když rozlíšíme... nebo takhle, jak jsme rozšířili ten psychický *fenomén* i na tuhle tu danost, že ten dojem, že vám tu přední stěnu nebo tu zídku, a pak že tam žádná zídka není... tahle ta danost, ta se nedá oddiskutovat, takže tu jaksí byla jako *fenomén*. Ale kam teď se jaksí poděje, nebo respektive odkud vezmeme spíš to, že jednotlivé stránky... ty máme dány, to jsou ty jaksí evidentní dojmy, neoddiskutovatelné. Ale kde máme dán ten dům? Kdybychom neměli ještě něco dalšího – nějak zatím říkáme jenom něco přístupného, totiž ten smysl domu – tak budeme mít, a to se skutečně stává v určitých stavech intoxikací a podobně, obchází se stůl a ty jednotlivé strany stolu nejsou jednotlivými stranami téhož stolu, nýbrž takříkajíc jedna za druhou, které spolu nesouvisí. Tady tahle porucha ukazuje, že v tom takzvaném normálním vnímání funguje ještě něco dalšího, co tyhle jednotlivé stránky sjednocuje. A tohle, co sjednocuje, je smysl. Vjemový... například v tom vnímání to Husserl nazývá vjemovým smyslem. Ten vjemový smysl, to je jednotný pól té mnohostránkovosti, mnohovrstevnatosti možná i se dá říci, ale v té mnohosti jaksí panuje jistá jednotna. A ta jednotna je dána

vjemovým smyslem v našem případě. A ten smysl, ten není v žádné té součásti takto pojatého prožívání jaksi přítomen. V žádné té části, v žádném tom zážitku té strany ani vidění samotného není dán. Tedy to, co je nám dáno v tom smyslu, jak jsme o tom zatím mluvili, v tom je – abychom neřekli dáno – nějak také přítomno v tom vnímání něco, co tohle bezprostředně dané překračuje. Co není identické s tím, co je nám dáno jako součást prožívání. Tady ještě se zastavme zase, abychom se v tom příkladu neutopili. Proč ho vykládáme nebo co tady očekáváme? Říkal jsem, že se budeme zabývat věcmi samotnými. Tak jak nás tahle úvaha dovede k věcem samotným a ke zkoumání jsoucna jako jsoucna? Tak jako jsme měli ten příklad Aristotelův o té soše a říkal jsem vám, že zkoumat tu sochu jako jsoucno, pokud jest, znamenalo – to platí pro jiná jsoucna fyzická – najít jakési komponenty jsoucnosti. Tak zde jsme už takový malý objev udělali také, ne? Zjistili jsme, že prožívání je řízeno – dovolme si to jaksi tak nějak nevhodně zevšeobecnit, ale když jsme to udělali s tím domem, tak to musíme říct o každém takovém fyzickém jsoucnu také, které vnímáme – že ten průběh toho prožívání je řízen jakýmsi jednotným pólem. Ten sjednocuje to, co je součástí našeho prožívání, v jakýsi jednotný smysl. Tak vidíte, že už tenhle typ analýzy je jakousi zase přece jakýmsi zkoumáním toho, co to znamená vůbec se setkat s nějakým předmětem. Co to obnáší a co to znamená. A jako Aristotelés chce najít principy jsoucna fyzického a jsoucna nadpozemského a tak dále, tak podobně se Husserl pokouší najít – a ještě i Brentano, ale to jsme tak nějak přeskočili trochu – se pokouší najít různé způsoby jevení, jak přísluší tomu kterému typu jsoucna. Jinak se jeví právě to jsoucno fyzické, jinak živé, jinak druhý člověk a tak dále. To znamená... ale ten příklad s tím domem, ten jednotný pól, ten smysl, ten bude... tohle je obecný příklad, který můžeme použít v jednotlivých oborech jaksi zkoumání toho živého, neživého. Je to jakási obecná struktura. Tak jako měl obecnou strukturu Aristotelés těch počátků, tak tady máme tuhle strukturu, jak se jsoucno jeví v prožívání. A že je nutno zkoumat jednak ty způsoby danosti, že totéž, ten dům mohu mít před sebou ve vnímání, ve vzpomínce, ve fantazii – to jsou způsoby danosti. A ty jsou vždycky v nějakém vztahu k tomu, co je dáno. Tady opět přerušujeme a nebudeme se vzájemně přetěžovat. Jenom vám chci naznačit, že tudy vede cesta k podobnému tážení, jako jsme si naznačili na tom Aristotelovi, a to se všechno děje skrze ukazování. Teď se podívejte: když to má být věda a má vypovídat principy jsoucnosti o jednotlivém jsoucím, tak musí ty principy být něco, co přesahuje to jednotlivé. Nejsou to nějaká empirická zjištění. To znamená, je nutno hledat například teď provádíme tu první, první redukci. Ta první redukce je redukce eidetická. Běžně pro nás stůl je tady před námi jsoucí předmět, že? Ale při bližším pohledu se ukáže, že to, co nám při jeho obcházení sjednocuje ty jednotlivé elementy našeho prožitkového proudu, že je něco, co nám dovolí tento stůl poznat jako stůl a jiný stůl poznat rovněž jako stůl. Že tedy to, co nám původně připadá jako fakticky dané, totiž momentálně zde empiricky jednotlivé, že je vlastně nám zpřístupňováno skrze porozumění toho, čemu Husserl říká *eidos*. *Eidos* znamená vid, to je vid, který ovšem vidíme – tvar, vid, který vidíme duchovním zrakem, že? A který je možno nalézt. Je možno tedy najít ten jednotný pól, který nám například dovolí stůl nazvat stůl. A tohleto hledání znamená: mohu si tenhleto jednotlivý stůl našeho přirozeného světa vzít jako příklad a ve fantazii ho variovat v jiné příklady. Nezáleží, kolik má stůl nohou třeba, že? Nezáleží na mnoha věcech, ale jaksi v těch variacích mapují pole, prostor, kde ještě stůl je stolem. Jakmile to překročím, tak se musím vrátit. A jsem schopen pak jaksi nahlédnout, co stůl činí stolem. Ale pak vidím, že i tenhleto jednotlivý stůl mého naivního přirozeného života, že není, jak jsem se původně domníval, jen takovou jednotlivou nahodilostí, ale že je, přinejmenším řečeno, jaksi zjednodušeně řečeno, je zasazen do nějaké neempirické souvislosti. Takže se to, co považujeme za faktické, redukuje, tedy vede zpět na *eidos*, na to, co není faktické a empirické. No ale jedině takovýmhle postupem – a to jsme měli dělat s Edou, že, tohleto vlastně – jedině takovýmhle postupem lze dojít k nějakým určenostem, k nějakým určením, které když provozujeme jednotlivou vědu, musíme nějak provést, pokud chceme třeba vědět, co to je trojúhelník, nebo když chceme říct, jak se liší úzkost od strachu. Když říkáme, že úzkost nemá předmět, strach má, tak to už je všechno provedeno takovýmhle postupem, kterému se říká eidetická variace, a pak se nahlédne ten invariant, který je společný všem těm případům. O detaily opět nejde. Tak tohleto provádí i třeba

psychologie a jednotlivé vědy. Husserl ovšem jde dál. Provádí jako další redukci, redukci fenomenologickou.

Hosté si stěžovali, že je tady strašné vedro. Nechcete vyvětrat trochu? To bychom museli udělat maličkou přestávku.

Jiný hlas: Je možnost vyvětrat kousíček.

Hejdánek: Ne, tak já to dokončím už. Tak opět vám na příkladě ukáži, co to znamená ta redukce fenomenologická. Tak podívejte:

--- (1981-01-19 Petr Rezek [O fenomenologii] (II) [LVH384VA] [rok podle seznamu]_Kaz a_cleaned.flac)

Hejdánek: Pánové, fenomenologická redukce znamená to, co považujeme za jsoucí, že jest. A máme o tom, jak to jest a co to jest, řadu mínění a představ. Tak od toho všeho odhlédnout. Znamená tahle ta redukce soustředit se jenom na to, co se ukazuje a jak se to ukazuje.

Konkrétní příklad: i ve vědách existovaly takové názory, které bylo nutno tímto způsobem překonat. Lze doložit překonáním takzvané konstanční hypotézy ve fyziologii vnímání. Předpokládalo se v 19. století, že existuje jednoznačné přiřazení mezi podnětem – jistá struktura, matematicky definovatelná, předmětu, obrázku nějakého – a percepčními buňkami. To znamená, byly-li dva body od sebe vzdáleny více než jiné dva, podnětem tomu odpovídalo konstantně (pro tu konstanční hypotézu se to nezmění v tom průmětu na sítnici třeba), a tedy opět to, co je větší, musí být větší ve vnímání než to, co je menší vedle té předlohy.

Ale teprve ti, kteří tuhle... tohle je ten předsudek, tohle je to nevšimnout si toho, co se ukazuje, ale vycházet z předpojatého názoru. Tady máte příklad toho, co to je vycházet nikoliv z fenoménu. Objev takzvané tvarové psychologie nejsou tedy objevem toho, že celek je více než část, jak se to obvykle vykládá, nýbrž je to odhlédnutí od tohoto předsudku konstanční hypotézy a zkoumání toho, co se ukazuje a jak se ukazuje. Pak se ukazuje – jak se to totiž učí v učebnicích – že týž předmět vedle menšího vypadá větší, než když je vedle většího, a tyhle nějaké souvislosti znáte. Ale v 19. století tohle nikdo neznal. Proč to neznal? Konstanční hypotéza. To znamená, že se vycházelo z nějakého porozumění, které bychom si mohli zase ukázat proč a tak dále, ale opět tady zabrzdíme. Vidíte, co to znamená dívat se, jak se něco jeví.

Ještě druhý příklad, který nám dovolí přechod k té třetí redukci. Použiju *Szilasího* příkladu. Představme si, že někdo chodí ve Freiburgu každý den na nádraží. Tam projíždějí různé vlaky a tak dále. Z tohohle projíždění je možno – u nás by to možná nešlo takhle – dojít k tomu, že existuje v pozadí nějaký takzvaný jízdní řád. Tedy posléze lze z popisu dospět k jakýmsi nosným strukturám. Popisu jenom toho, co se ukazuje, a v jistém uvádění do souvislosti. Od tohohle odhlížíme, ale lze udělat ještě třetí krok. Ten, kdo zjistí, že v neděli je to jinak a že to jezdí nějak a tak dále, to všechno vyšlo pozadu.

Ale lze udělat ještě třetí krok, a ten se provádí redukcí transcendentální. A to by znamenalo v našem příkladu s nádražím mít porozumění pro to, že existuje nějaké, řekněme třeba ministerstvo, které prostě ten jízdní řád vymyslelo. Rozvrhlo jízdní řád, případně to bylo jiné ministerstvo nebo nějaká širší souvislost, která si žádá dopravu. Jak široce to pojmem, je druhá otázka. Ale pokud by šlo jenom o to, co se děje na tom nádraží, tak by stačilo možná uvažovat o systému železnice, dopravy a tak dále. To znamená, je možné jít ještě o krok dál a pojmut to, co se jeví na první pohled jako vlaky, které jezdí nejprve náhodně, potom (jak odkryjeme) podle určitého řádu, tak je možno ještě spatřit tohle celé jako rozvrh, projekt, opatrně můžeme říci i výtvar.

A právě tak se pokouší *Husserl* pro tu transcendentální redukci udělat krok ještě hlouběji a pojmut všechno, co původně považujeme za na nás nezávislé a vnější, že je rozvrhem transcendentální subjektivity. Nejprve jsme viděli, že to, co bylo faktické, se ukázalo, že souvisí s jakýmsi *eidos*. Potom se provedla redukce na fenomén a při zkoumání fenoménu lze zjistit určité struktury, jako jsme třeba uváděli s tím domem, prozkoumat různé způsoby danosti téhož předmětu a tak dále. A teď lze ještě tohle všechno, ten vjemový smysl, jak jsme říkali, to, co sjednocuje ty stránky vnímání domu, lze pojmut jako

produkt, rozvrh transcendentální subjektivity. Nebudu vysvětlovat, co přesně znamená ta transcendentální subjektivita. Není to... jak my tady spolu mluvíme, tak nejsme transcendentální subjektivity, nýbrž jsme jakási empirická já, totiž já, která jsou mezi věcmi. Tohle je pokus o takovou ještě hlubší analýzu: pojmout všechno, s čím se setkáváme, jako smysl, který není nám dán zvnějšku, který nenalzáme, nýbrž který je konstituován, ustaven jakýmsi výkonem něčeho, čemu říkáme subjekt. Proti tomuhle já jsem to... co to u toho nádraží, to znamená jako rozvrhnout ten jízdní řád a systém dopravy a tak dále. Toto asi znamená tenhle transcendentální pokus o tu transcendentální filosofii. Já jsem to do té třetí redukce moc nevyložil, ta bývá předmětem kritiky, ale to nás nemusí teď vzrušovat, protože naším cílem je...

Jiný hlas: ukázat, že *fenomenologie*, alespoň jakož ve svém pokusu, je zkoumáním oboru první *filosofie*. To, jak to dopadlo a jak v detailech probíhá, naším úkolem není prokázat. Kdo by se o to zajímal podrobněji, mohu mu nabídnout něco, ale nechť se na mě obrátí. Chtěl jsem vám vyložit v souvislosti těch vašich výkladů, že podle Husserla není možno výklad o fenoménu takzvaně připojit k jinému výkladu, nýbrž že jediné skrze zkoumání fenoménu a řešení celé té problematiky, která s ním souvisí, je možné řešit *filosofické* problémy vůbec. A i to třetí pojetí fenoménu – Heideggerovo, které vykládat nebudu, ale o kterém jste asi taky něco slyšeli – toto zase vyrůstá z rozhovoru s tím Husserlovým pojetím. A chtěl jsem vám jenom ukázat, že *fenomenologie*, především Husserlova, je tedy tím zkoumáním ve smyslu první *filosofie* a že fenomény teprve odkrývá. Dejme tomu, že ta *eidetická* redukce neodkrývá ještě fenomén, ale pak je ta *fenomenologická* redukce, ta si vyžaduje proceduru odhlédnutí od našich předsudků, které máme odjinud, z oborů, které se fenomény nezabývají a které se rozhodně nezabývají jsoucnem, pokud jest. Tedy vracím se k tomu, co jsem říkal na začátku, že není jednoduše všechno, co se ukazuje, fenomén. A i když jsme si naznačili, že v jistém smyslu se to říct dá, že všechno nějak je fenomén, tak ve výkladu, který jsem podal, jsem chtěl ukázat, že se ve *fenomenologii* fenomény teprve získávají. A že v tomto smyslu je to *fenomenologie* práce. Je vám známo, že Husserl toho vypracoval velice mnoho, asi 40 000 stran stenografických rukopisů po něm zůstalo, a mnohá ta problematika se z momentálního stanoviska nedá přehlédnout, a proto jsem vám jenom naznačil to stěžejní.

Takže ne všechno, s čím se setkáváme, je fenomén. A to, kudy se v rozhovoru s Brentanem pojetí fenoménu objevilo a problém *transcendence* vědomí a nutnost nějak to, co to vědomí překračuje, nějak získat, tak to vyrůstá z jeho porozumění pravdě jako něčemu původnímu, neodvozenému a co podle jeho názoru je možno získat jediné skrze ten jeho podnik. Jedině skrze něj je možno se znovu probudit do původního vztahu k jsoucnu. A tento vztah má, jak jsem tam i citoval Finka, to je vztah k bytí, který má za úkol založit tradici.

Takhle by šlo o tom problému snad pojednat. Na závěr vám přečtu krátký citát, Husserlovu poznámku z jeho deníkové knihy z roku 1906. Tedy 1906, to je, kdy Husserl má přednášky *Idea fenomenologie*, tehdy začíná vypracovávat to, co jsme naznačili.

Na prvním místě jmenuji všeobecný úkol, který si musím vyřešit, mám-li se moci nazývat *filosofem*. Mám na mysli kritiku rozumu. Kritiku logického i praktického rozumu, hodnotícího rozumu vůbec. Pokud si ve všeobecných rysech nevyjasním smysl, podstatu a metodu a základní stanoviska kritiky rozumu, pokud pro ně nevymyslím, nenavrhuji, nestanovím a nezaložím všeobecný nárys, vpravdě a v pravdě nemohu žít. Dost jsem si již užil svízeli a nejasností, sem a tam kolísajících pochybností. Musím dospět k vnitřní pevnosti. Víím, že jde o věci velké a největší, víím, že na tom ztroskotali velcí géniové, a kdybych se s nimi měl srovnávat, musel bych si předem zoufat. Děkuji za pozornost.

Jiný hlas: No tak děkuji. To je všechno, co jsem chtěl dneska k té *fenomenologii* říct ve vymezení té základní [nesrozumitelné] tam... no, tak vidíte, že to bylo všechno v obrysech. No a to jsem říkal, že bych... no... no... no jo, no tak tím mi chcete říct, že jsem to vlastně naprosto nesrozumitelně... možná že nějaký další dotaz naznačí, že ne úplně.

Jiný hlas: Je tady vážný nebezpečí, že byste se pak nedostal ke slovu, jestliže teď vybereš všechny dotazy a pak už jenom budeš odpovídat. Tak já se pokusím... mně by zajímalo, jaký důvod je k rozlišování mezi

dvěma, který teď jenom připomenu z té přednášky. To jest, na jedné straně stojí *fenomen* proti konstrukci. Že poukazoval k tomu, že co dělá věda, konstruuje. Proč je ten stůl jako celek, kterej nikdy nevidím najednou, nýbrž vždycky jenom z nějaký strany, proč je něco jinýho než konstrukce? A tak dál i v těch dalších samozřejmě, už tady to začíná. Tedy čím se tohle liší od toho, co se shazuje jako vědecké konstruování?

Jiný hlas: To je strašné. Kolik máme času na to? Půl hodiny? No tak to já nebudu v žádném případě moct vyložit pochopitelně. Já už toho moc víc nevím, než jsem vám řekl. Tak na pět minut mi to budeš muset stopnout. No tak, taky se dá povídat tak, že některé otázky vyškrtáme. No ne, to už jsem vám říkal, že vám nemůžu tu problematiku vyložit z časových důvodů a za druhé, že taky všechno neovládám. Některé ty problémy jsou tak složité a závažné a já jsem neměl zas tolik času. Takže já například ten problém *transcendentální subjektivity* nedovedu vyložit lépe, dokonce to snad ani lépe nedovedu, než uvádí ten příklad se *Szilassim* na tržišti. Spíše ten příklad nenaznačuje, v čem je prekérnost tohoto podniku. Já začnu odzadu, u čím jsme končili. Tak smysl té *transcendentální redukce* a objev *transcendentální subjektivity* je pokus ukázat, že všechno, co původně předpokládáme naivně, že je na nás nezávislé, jak se běžně říká, že svět je přece nezávislý na nás a že jsou tady stoly a věci, které jsou hotové a v tomto směru nezávislé. Takže všechno, například ten stůl ve své stolovitosti, že je, Husserl říká, *konstituován* ve výkonu *transcendentální subjektivity*. Nemusíme tomu rozumět, co to znamená. Jenom já jsem si kladl za úkol v případě té *transcendentální subjektivity* a *redukce* naznačit, že on nás chce tímhle tím posledním krokem – a v tom se domnívá, že našel absolutní půdu – tak to, že je ta půda v tomto přístupu, že to není... proč absolutní? Protože i to, co je údajně vnější, je vlastně v rozvrhu. Jeden autor uvádí takovýhle příklad, který to trošičku může taky snad ještě naznačit, co to znamená, že rozvrhujeme. My jako empiričtí subjektivní ne, ale my nějak se podílíme na té *transcendentální subjektivitě* také. Ale v našem empirickém životě můžeme najít takový příklad, který nám naznačí, jak vlastně smysl toho potkávaného souvisí s tím naším rozvrhem, že my tomu vytvoříme rámec. A sice v nějaké mačkanici nebo někde na ulici prostě potkáme někoho, kdo se na nás směje a kýve a čeká, že bude jako náš přítel či známý potkan, a my prostě nečekáme a v téhle situaci, naprosto mimo sebe, teď musíme, jak my říkáme, zařadit. A to zařazení znamená rozvrhnout nějaký rámec. To neznamená třeba, že si vzpomenete na šestnáct let starou známost. Není to takhle postupně jedna věc, druhá, nýbrž je to skutečně, že prostě přepneme od toho bezduchého nesení tím davem, že najednou se prostě přeneseme do takového vidění, že vidíme vůbec lidi jako své bližní. A pak se to ještě třeba zúží zase teda dejme tomu na ty nějaké spolužáky třeba. Ale tohleto, jak se to takhle zužuje a rozvrhuji si, tak to naznačuje tenhle příklad tak nějak v malém, jak vlastně všechno, s čím se setkáváme, je... Tady to je příklad, kdy se to právě nedostavuje, kdy najednou ten nás chce obejmout a my prostě na něj koukáme. Tady je to vyřazení. A na tomto negativním příkladu, kdy to selhává, ten výkon rámovací nebo jak tomu řekneme, tenhle předběžný rozvrh, v kterém se teprve může ten dotýčný objevit jako ten a ten, jako ten známý nebo vůbec jako ten dotýčný, konkrétní člověk. Tak na tomto příkladu je vidět, že jsou nějaké výkony, o kterých původně vůbec nemáme tušení nebo je nepovažujeme za důležité. A druhý příklad byl ten příklad zase poruchy, kdy se rozpadá jednotnost vjemu stolu. Normálně si říkáme: tady jsou věci a my je vnímáme. Ale ta porucha toho vnímání, že ta jedna strana je vnímána po té druhé a přitom nesouhlasí spolu, že to je jeden stůl, který má různé strany. Tak tahleta další porucha nám ukazuje, že jsou nějaké výkony a nějaké syntézy nebo jak tomu budeme říkat, nějaké výkony, které vlastně vždycky fungují, když se setkáváme s jednotlivou věcí. Tak jako co to je *transcendentální subjektivita* a tak dále, nedovedu říct, nebo se o to nechci pokoušet, poněvadž by se mi to nepovedlo, ale ty dva příklady – potkání toho známého, kterého nepoznáváme, a ten rozpad vnímání...

Hejdánek: té věci, té jednotnosti vjemu stolu nám naznačují, že když jsou ty situace normální, že se tedy dějí nějaké výkony. Vůbec rozumět něčemu jako něčemu předpokládá řadu jakýchsi vnitřních kroků, nějakého – teď fyziologové řeknou, že jsou to svaly a reflexy, ale snadno lze ukázat, že ty reflexy jsou prostě vedle, protože ty nejsou schopny tu čistou *transcendenci* nějak uvažovat, což bylo u Kanta to

nejdůležitější. Tak tady bych to jaksi dovedl říct vám takhle. Objev, to *transcendentální* uvažování – to jsme jaksi vůbec nezdůraznili. Co to znamená uvažovat *transcendentálně*? Co to znamená *transcendentální pozice*? To je úvaha o podmínkách možnosti zkušenosti.

Jaké jsou podmínky toho, abych viděl ten stůl? Jakmile začnu takhle uvažovat, tak nemohu už jenom zkoumat tady tento stůl, který mám před sebou, ale musím provádět nějaký jiný typ úvahy. Například tedy, že jednotlivé stránky musí být spojeny v nějaké jednotné pole. Tak to je příklad té *transcendentální* úvahy.

Odkud se to bere, to sjednocování? Dělá to někdo, nebo nikdo, nebo bůh? Hlavní je vlastně, že se to děje a že to nenalézáme jako – to je to naše naivní původní mínění, že věci jsou se svým smyslem a to, jak se s nimi setkáváme, jsou hotové, takřikajíc před nás postavené, a my že je jenom nějakým způsobem... No, stačilo by to takto?

Jiný hlas: No, mně to teda potom v tomhle příkladu... na straně... ale co tohleto, co ta *syntéza* nebo to rámování, co se tam děje, odkud se to bere?

Hejdánek: To je správná otázka. Je potřeba doplnit ty příklady, že když se zkoumá fenomén v těchto úvahách, tak to současně je zkoumání těch *syntéz*, nebo řekněme prožívání, a současně tahleta analýza nám zkoumá to, co se ukazuje: skutečnost nebo jsoucno.

Tenhle rozbor, jak jsme tady teď uvedli ty příklady, nám současně říká, kdy jsme schopni třeba známého poznat, kdy jsme schopni vidět stůl jako stůl, tedy nám říká o tom, co se ukazuje, za jakých podmínek. A současně je to jaksi druhá stránka toho našeho prožívání či výkonu toho rámování. Tohleto jde ruku v ruce. Husserl tomu říká, že to je *noematicko-noetická* struktura, že totiž akt vidění, různé ty výkony, všechno to rámování, to je to vidění, to je fenomén psychický, a pak to viděné, které Brentano chápe jako fyzický fenomén a Husserl ovšem to viděné ve smyslu danosti smyslové chápe také jako psychický fenomén, když použijeme ty termíny. Takže ani u jednoho, ani u druhého v jejich zkoumání fenoménu je současně zkoumání těchto dvou stran. I toho, co se ukazuje, i toho, co nás jaksi u toho prožívání – je akt a to prožívané.

Tak zkoumání fenoménu je vždycky u Husserla současně zkoumání tohoto obojího. Vlastně zkoumat ten fenomén... Co to znamená na příkladě toho domu?

--- (1981-01-19 Petr Rezek [O fenomenologii] (II) [LVH384VA] [rok podle seznamu]_Kaz b_cleaned.flac)

Jiný hlas: Jednu větu v této, v této... k té otázce... Tak stačilo by to takto? Pro začátek...

Hejdánek: Pro začátek dobře. Tak, když už se nebudu umět... Že jako *doxa* je hotová věc. A v ní se vlastně dodatečně odkrývá, odkrývá se taky to, co se děje. Nastalo už dění a to, co se děje, už je hotové. Ale kdybych si vzal nějaký těžší fenomen než věci, tak by to teda byla pádná poznámka. To se Husserlovi vytýká, že jeho příklady a celá jeho terminologie je vybudována na rozboru předmětů vnímání, věcí. Především na krabici, na stěně, v souvislosti s demonstrací. I někteří jeho žáci, třeba *Eugen Fink*, údajně celý semestr rozebíral poštovní schránku.

Jo, tak to nebudu hájit, protože tyhle ty výtky jsou oprávněně vznášeny. Třeba u mlhy, mlhu už jaksi obtížně bys tímhle způsobem mohl zkoumat, protože to je médium a nikoliv věc. Nebo vodopád.

Tak to je výtko, ale přesto bych dejme tomu navzdory těm výtkám chtěl hájit potom v závěru třeba něco, co se snaží hájit. Těch kritik je řada. Tak zatím předběžně bysme měli tuhle úvahu o té transcendentální subjektivitě. Prostě jako musíme to vzít tak jako prostě to nádraží tady není samo od sebe.

Zrovna tak.

A samo od sebe zde na tomto místě, nýbrž souvisí ještě s těmi cestami nebo s čímkoli. Může se ocitnout a takřikajíc se tomu ministerstvu ztratit z dohledu. No to je ten náš přirozený svět, že to ministerstvo takřikajíc neví, že ta dráha, jako že ji má spravovat. A že ten smysl té dráhy pochází z toho ministerstva. To je náš přirozený svět a Husserlův pokus je prostě tohleto ministerstvo uvést do kontaktu tady s tímhle tím nádražním hradlem. Aby ho vidělo, že ono ho, jeho smysl založilo. To je ten smysl toho podniku. No a pak jsou ty kritické výhrady. A tím se dá přejít k druhé otázce. Zda tedy ten *eidos* stolu je něčím zásadně

odlišným od konstrukce, jak se to někdy také uvádí, od konstrukce vědecké, která je prohlašována za opak fenoménu.

Tak měli bychom sice říci, co to je ta konstrukce, abychom o tom mohli mluvit, ale možná, že se to dá stručně říci zatím takto. Pokud zde nějaká odlišnost je, tak ta, že *eidos*, taky se budeme zabývat tím, co to ten *eidos* je, nebo to je další otázka, ten *eidos* se nahlédne. Kdežto když například...

Jaký by byl příklad té konstrukce? To bys možná měl říct spíš ty než já, abych nevyvracel...

Jiný hlas: Atom. Je to konstrukce. Neviděl.

Hejdánek: Je možno vidět ministerstvo?

Jiný hlas: Duchovním zrakem ano.

Hejdánek: No tak atom taky lze vidět duchovním zrakem. Jak?

Jiný hlas: V myšlení.

Hejdánek: No v myšlení... Co to znamená, duchovním zrakem, co to znamená? To znamená bez smyslových kvalit, že?

Tak možná, když já ho nevidím, tak teď je potřeba, aby ten druhý mi to nějak naznačil, abych ho mohl vidět. No, nemusíš mi nějak ho ukázat, já ti ho můžu pak ukázat s tím stolem, ale jak s tím atomem? Já to nechápu.

Ne, hned z tohoto to není nějaká rána pod pás. Hned toho využijeme pro další taky jako příklad, víte? Protože jak, abyste viděli, jak se prostě dá v tomhle uvažování, které tady nějak zastupují, jak se dá postupovat. Tak já bych mohl začít říkat, že atom jako je konstrukce. No, ale tak nejprve konstatuji pouze, že jaksi nevidím, jak ho mám uvidět. Kdežto stůl, *eidos* stolu, to si dovolím předvést. Ale jak s tím atomem? Jak? Jak ho mám uvidět?

To, že je myšleno, tak to by bylo to nejširší pojetí fenoménu, že cokoli nás napadne anebo nějak o něm... prostě s čímkoli se setkáme, tak všechno je pak fenomén. Ale je to *eidos*? Možná, že jo prostě... Je to něco nedělitelného? Jako by mělo být v podstatě...

Jiný hlas: No tak podle toho, který atom vezmeme. *Démokritův* atom je nedělitelný, že je to evidentní konstrukce, která má vyložit to, co kolem sebe vidíme, že? To je zproblematizováno, je tedy pouhým zdáním, ve skutečnosti jsou jenom různé atomy lišící se vlastnostmi, ano, a prázdnou.

Hejdánek: Ano. A to teď je možno zkoumat, jak k té představě vůbec došlo nebo k tomu pojetí, jak došlo, v důsledku čeho, jaká myšlenka se rozvíjela, že jak to někoho napadlo. To je jedna věc. Druhá věc je, že podobně jako na začátku jsi říkal, co dělá teda ta *prima philosophia*, to jest na rozdíl od věd, že hledá ty principy. Takže tady v tomto smyslu jsou ty atomy ty principy, to jsou taky tak chápány jako *archai*.

Na druhé straně ovšem na rozdíl od třeba takového *Aristotela*, kde *arché* je jaksi sama o sobě se nevyskytující, tak ty atomy jsou myšleny jako samy o sobě se právě vyskytující, a dokonce jediné se vyskytující. Takže to *arché* je zároveň ztotožněno se *jsoucnem*. A to s pravým *jsoucnem*, že?

Tohle je důležitá věc, jinak bychom teda to mohli zahrnout do té *prima philosophia*, ale de facto tadyhle je jakýsi ten moment... Nemusíme dbát toho, že ten moment je mylný, že chybný, to je jiná záležitost, ale ten koncept je takový, že usiluje o porozumění toho, co tady kolem nás je. To jest přesně tak, to, co kolem nás je, to jsou ty jednotlivé stránky toho stolu, a my jako ten stůl nahlédneme ty atomy.

Jiný hlas: To je dost těžký příklad s těmi atomy, pokud má něco obhájit. No protože ty atomy nemáme teď rozumět jako takovým těm počátkům ve smyslu *Aristotela*.

Hejdánek: No je evidentní, že tak nebyly myšleny. Že ty atomy byly chápány jako *jsoucna*. U *Aristotela* teda *morfé* a *hylé* nejsou *jsoucna*. Čili tam ten posun nepochybně existuje. Takže *Démokritos* byl nepochybně přesvědčen, že když vidí různé věci, to jest stránky věcí, tak ve skutečnosti, že to je... že to jsou různé atomy.

Jiný hlas: Ale neříká se náhodou, že u toho *Démokrita*, u těch atomistů, že jsou právě dva ty počátky, totiž ty atomy a to prázdné, že to prázdné... no, že to jsou jaksi počátky jaksi... ne?

Hejdánek: No ono totiž, ony jsou potom *Aristotelovy* počátky, pak jsou ještě takové ty ty *stoicheia*, ty prvky. Tak ono možná by tohleto *Aristotelés* prohlásil jakože to je předchůdce jeho myšlení těch počátků,

tak třeba vykládá předsokratiky, jistě teda nebo asi falešně, kteří mají vždycky prostě nějakou látku, třeba vzduch nebo tak. On řekne: „No, to už je takové myšlení o počátcích, jenomže naivní.“ Tak jestli on by toho *Démokrita* vlastně nevyložil taky jako ty *Aristotelovy*.

Aristotelés by to možná vyložil, ale nepochybně *Démokritos* to chápal jako jsoucna. A teď je otázka teda, jestli tyhle atomy jsou konstrukce. No ty nepochybně jsou konstrukcí. Mně jde o to, v čem jsou víc konstrukcí než ten stůl. No v tom smyslu, že stůl není konstrukcí. Stůl není konstrukcí! No já ho mám před sebou, já ho nemůžu vidět. Já vidím vždycky jenom nějakou stránku. Právě že ne, že je možné, že je možné spatřit *eidos* stolu. To právě myslím, že asi tak jako ten atom. Nic víc, nic míň. Leda... No jo, ale jak ho spatřím? Já nikdy nevidím *eidos* stolu. Vždycky vidím... No to hned budu provádět, to je součást dalšího dotazu, to hned provedeme, jak to... Ale já mám pochybnost, jak máme vidět ten *démokritovský* atom? O tom stolu nemám pochybnost, ale jak ten *démokritovský* atom uvidět?

Nebo ten stůl vidět... No to bude hned, ale ještě nikdo nezproblematizoval ten stůl, kdežto my víme, že ten *Démokritos* si to vymyslel blbě, že se to muselo opravovat, že se na to zapomnělo dlouho a pak se to vykopalo a tak dál. To všechno tam víme, takže proto můžeme říct, že ho můžeme vidět, že není žádný takový. My to víme. Ale on byl přesvědčen, že to je vlastně ta pravá skutečnost za tím, co se tady jeví – ten chaos, my nevíme, to jsou různá zdání, ale my to pronikneme, nahlédneme, ukáže se nám, co to vlastně je, jako atomy a prázdno.

Jiný hlas: To je omyl, ale ne jiná konstrukce.

Hejdánek: To nejde o to, jestli to je omyl. Já tu cestu k tomu pořád nejsem schopen... On k tomu měl nějaké důvody. No já zkusím tedy vyložit ten příklad s tím stolem a ještě bychom měli říct, co to je ta konstrukce taky. Ano, například konstrukce, učebnicový příklad, třeba zákon gravitace u *Panče*, který dělal tu konstrukci moderním způsobem. Souhlasil byste s tímto příkladem?

Jiný hlas: No samozřejmě. Když se ukáže vhodnější, tak prostě jsem pro. No já teď o tom *Démokritovi* toho málo vím, tak bych se nerad... a když mi to takhle... Ano, například gravitace, gravitace, to je teda ta konstrukce. Tu nikdo neviděl, tady každý vidí jenom to jablko, které padá, nebo cihlu a tak dále, že ví, jak je přitlačen k zemi a tak dále. Konstrukce je ta gravitace, dobře.

Hejdánek: No a *Spiegelberg* se ovšem pokouší podat takovou fenomenologickou analýzu síly, kterou teď nemám v malíčku. Tam je asi pět takových stupňů a zase, kdybychom třeba řekli, že síly jsou konstrukce, ale není to tak úplně pravda. No a pak možná i s tou gravitací. No ale tak ten gravitační zákon by byla teda konstrukce. No a tak já teď vyložím ten příklad s tím stolem a pak proti tomu postavím ten gravitační zákon. Souhlasíte tedy s tímto postupem?

Jiný hlas: Ovšem nevím, jestli se mi to podaří s tím gravitačním zákonem, to nám budete muset udělat vy.

Hejdánek: Víte, co byla třeba konstrukce v tom mém výkladu? Ta konstanční hypotéza nebo to jednoznačné přiřazení. To byla konstrukce. *Panče* to vymyslel z nějakého taky fyzikálního pojetí, že ty vztahy jsou zachovány a tak dále. To taky byla konstrukce. Ten příklad by byl možná nejvhodnější kvůli tomu, že i vidíme tu nekonstrukci v jednom, kdežto já nevím, co proti gravitačnímu zákonu nebo těm atomům postavit jako příklad v témže oboru nebo na témže místě jako tu nekonstrukci. Vždycky, když někdo tvrdí, že to je konstrukce, tak má už nějaké pojetí, které považuje za to, že není konstrukce. Takže ty příklady, když budeme mít každý z jiné sféry, stůl proti gravitačnímu zákonu, tak pořád to neprokážeme, myslím, tuhle tu souvislost jasně – konstrukce a nekonstrukce. Měl by to být příklad, kde máme konstrukci a vedle toho nekonstrukci, vedle toho fenomén.

Promiňte, že tak dlouho otálím, ale abychom to zbytečně neanalyzovali podrobně – z toho oboru vnímání, tam jsou dobré příklady. Víte, že se vykládá, že vnímání je kauzální proces. Takhle taky my přece sami sobě rozumíme, už jsme od malička tak nějak skoro vedeni školou a tím karteziánským výkladem, že to, co vidíme, to je vyvoláno podněty zvenčí, působením fotonů a jiných řetězců kauzálních z vnějšího světa na naše receptory, a to pak se někam vede zase přes to podráždění do nějakých centrálních orgánů, a teď je otázka, jak to vlastně vidím venku. Tak to se řeší takzvaným trikem projekce, že se to projektuje navenek. No tak například tenhle trik té projekce se dá prohlásit za konstrukci. Souhlasil byste s tímto

příkladem?

Jiný hlas: Právě v tomto příkladu, tento mám promyšlen, tak ten bych uvítal.

Hejdánek: Má to malou vadu, že pak to srovnání s tím stolem bude zase obtížné, protože tam jde o vnímání a nikoliv... No dobře, tak to bude ve dvou fázích. První bude prostě, poněvadž já pořád nemohl najít nějakou vhodnou konstrukci, tak tu bych tady teďko měl a nebude to konstrukce v tom smyslu, že bychom to nějak obrátili a opravili, nýbrž ukáže se, že to tak zásadně není možné. A postavme proti tomu fenomén. Ten fenomén, kterého se musíme držet a zapomenout na tyhle fyzikální výklady, a ten fenomén je docela prostý, že se budu držet toho, že vás vidím okolo sebe. Nevidím vás někde ve své hlavě a nevynáším vás ven. Já vás bezprostředně, bezprostředně, rovno – jednou s potížemi, jak se ukáže na tom našem příkladě v tlačenici, ale normálně, když se to děje bez potíží, tak bezprostředně mám před sebou a ani toho cizího nebo údajně známého nebo neznámého, toho taky jsem neměl v hlavě, ale rovnou se s ním setkávám jako s neznámým. No tak tohle se nedrží ti, kteří identifikují vnímání s tím kauzálním procesem, myslí si, že to lze nějak smísit. To lze doložit, že takové výklady jsou a ostatně jsou ve všech učebnicích a mluví se, že vnímání je ne tohle, co jsem vám teď řekl, bezprostřední setkání se s vámi, nýbrž že tady putují ty... a teď to sledujme a ukážeme, že to není možné, že to je konstrukce. Táhle prostě je ta láhev, od té se odrážejí prostě fotony, ty přiběhnou k sítnici. Vidíte, jak se to tady vykládá? Že vidění se děje očima, očima, mozkiem a tímhle. Tady se podráždí ta sítnice, a co to je to podráždění? Ví to podráždění něco o té láhvi? To je přece jenom lokální změna, to je jenom místní změna nějak, kterou tam můžeme identifikovat. Tak už vidíte, a nemusíme postupovat až k mozku, prostě to oko neví nic o té láhvi.

Podrážděné oko a mozek podrážděný neví nic o oku a nemůže ten mozek, který je prostě podrážděný jenom místně, nemůže vědět něco o nějakém vnějšku, kam to má vynášet. Tedy rozumět vnímání tímto způsobem znamená mu nerozumět, znamená konstruovat podle nějakého schématu, a není možné vůbec principiálně porozumět, je to nemožné. Dokonce to vede k takovým paradoxům, že by badatelé, kteří tvrdí tyto teorie a měří s přístroji, nemohli nic říct mezi sebou ani by k těm přístrojům neměli cestu. Vidíte, že se dostáváme k další stránce těch fenoménů, jak je ta otázka, kterou si tady dovolím připojit k tomu, že Brentanův objev a Husserlem rozvinutý je také nazván právě... je to něco opačného než tato kauzální konstrukce, a to je objev *intencionality*. To souvisí také s problémem *transcendence* vědomí, že totiž prožívání je vždycky prožívání něčeho. Že vidění je vidění něčeho. Vidíte, v této formulaci je řečeno současně, že vidění znamená být u věci. A ne, že vidění je jako nějaký vnitřní prožitek, který pak projektujeme ven.

Tato *intencionalita* je na počátku Brentanovy úvahy o fyzickém a psychickém fenoménu. Že ten psychický fenomén v různé míře – se týká, to nedovedu tohle přesně reprodukovat – že ten psychický fenomén nějakým způsobem obsahuje ten fyzický, který je mimo něj, v sobě. Nebo obráceně řečeno, k němu míří. Tato zaměřenost mimo, toto překročení, to už je princip *transcendence* jednou pojatý řekněme jenom ve vědomí a podruhé přímo ven, a i ten Husserlův, Heideggerův pak problém té *transcendence* a tak dále. Tady vidíte na tom, že kauzalita se zaměřuje s *intencionalitou* v tom vnímání, v porozumění vnímání. A můžeme prohlásit, že ta kauzalita je konstrukcí, které nic neodpovídá ve vnímání. Jestliže všechny ty fotony tady já zjistím a když vás vidím, tak každý prokáže, že tady ten mozek funguje a tak dále, ale to k tomu mohu nanejvýš nějak přiřadit, že se to děje současně, ale nikdy z těchto procesů fyzikálně-fyziologických to vnímání jako vnímání, to znamená, že vás mám okolo sebe, nikdy nevyplyne. Nikdy. V tomto smyslu dáváme příklad konstrukce.

Nevím, jestli když se řekne, že to vnímání je *intencionalita* principiálně, jestli už to není také nahlédnutí nějakého *eidosu* podobně jako toho stolu v jiném oboru, v oboru psychologie. Ale teď ten stůl tedy... a pak proti tomu nějaký ten atom. Kde tak tohle snad je jasné, že je to vhodný příklad, na kterém je to vidět. To když někdo volá, že to je pouhá konstrukce, tak musí proti tomu mít nějaké takovéhle pojetí, které není konstrukcí a které tamto zcela vyřazuje.

No a teď ten *eidos* stolu. Je možné – první dílčí otázka – je možné ho vidět, anebo ne, a jak je to možné

vidět? Vždyť přece mám okolo sebe samé stoly, ubrusy a tak dále. No to je právě to pojetí toho naivního vědomí, ne před *transcendentální* a před fenomenologickou redukcí. To je ještě pojetí předvědné. Ač jednotlivá věda, například když psycholog chce říci, jaký je rozdíl mezi úzkostností a strachem, tak už provádí takovouto *eidetickou* redukcí. Že totiž určité stavy duševní převede na, nebo vede zpět k tomu, co je zakládá, totiž úzkost. To, co nemá předmět, zatímco strach, který má předmět, to je strach před něčím.

Zrovna tak lze nahlédnout, že dvě přímky v rovině se protínají v jednom bodě, a to lze nahlédnout z jediného příkladu. A právě tak z jediného příkladu faktického, skutečného, který máme, si nakreslíme dvě přímky nebo představíme, anebo vyjdeme od stolu, který máme tady před sebou, a z toho, že víme, že to je stůl, pouze vycházíme. Žádné další stoly k tomu nepotřebujeme. Je druhá otázka, zda k tomu nepotřebujeme ještě nějakou jinou zkušenost, to nechávám stranou a nevím, jak se na to Husserl dívá, ale v principu nepotřebuju vidět mít nakresleny ještě další dvě přímky, stačí mi jeden příklad. A zrovna tak by mi měl stačit jeden příklad stolu.

Co teď dělat? První je, že ho právě už neberu pouze jako příklad. Když беру něco jako příklad, tak už to беру jako vodítko k něčemu dalšímu. To znamená, jakmile už ho vezmu jako příklad, tak to znamená, že to není něco, co tady je samo o sobě, ale je to příklad stolu, je to jeden ze stolů. Je to příklad. To znamená, jsou myslitelné i jiné stoly. To už je to odpoutání se od té faktičnosti tohoto stolu jako jedinečnosti, že je jeden mezi stoly.

Teď si mohu vzít jít od tohoto příkladu a vezmu si jiný stůl, který si ve fantazii představím. Tak například si tento stůl vezmu a představím si ho, že je třicet metrů vysoký. Je to stůl ještě? No, je to stůl, protože je to zvětšený stůl. Pak uvidím, že ty rozměry jako asi nebudou hrát roli, můžu tuto dimenzi zmenšování, zvětšování... protože i zmenšený stůl, pokud ho rozliším očima, pořád to bude zvětšený nebo zmenšený stůl, takže asi ta velikost, ta se nezdá důležitá.

Jiný hlas: Je to stůl nebo stoleček?

Hejdánek: No stoleček, no. Počkejte, tak ještě jsme nic neřekli. Velikost snad mi někdo chce říct, že je důležitá. No právě, to teď k tomu přejdeme. Provádí se v duchu variace různých stolů. Tak já jsem provedl takovou nejprimitivnější v tom rozměru, to není důležité. Ale teď přijdu prostě, musí mít čtyři nohy, nebo jednu nohu, nebo žádnou nohu? Když bude zavěšený od stropu, tak vyřazuju i nohu, nemluvě, že nemusí být z dubového masivu, to každý pochopí, ale pořád mi tam něco zůstává. Nemusí tam být noha, tak co tam? A teď v těch variacích, když si teď budu myslet, když ho smrsknu takhle, bude to jenom takováhle deska, tak už tam nebude. Tady jsem vykročil z té sféry, kde jsou ještě stoly stolem, musím se vrátit.

Musím to trošičku rozšířit, tuhle desku takto stojící. Ona může být plná, ona nemusí mít nožky, ale musí... Teď v těch příkladech takhle postupuju a zjišťuju, že dokonce možná i někteří se odvažují tvrdit, že ani nemusí mít nohu, že to může být i prostě ubrousek na zemi, že na něm se může stolovat. Nevím, já si myslím, že by tam měla trošičku být nad zemí.

No ne, ale podívejte se, tohle je závažná problematika v tom smyslu, že ukazuje, že lze najít něco, co ty jednotlivé stoly činí stolem. A co to je teda, co stůl činí stolem? No, na něm musí být... nemusí mít nohy, musí to být prostě deska, může být kulatá, na tom nezáleží. Může to být...

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Jo, ale mohlo by to být, když to bude jenom tyč, tak už nepoznáme asi, že to je zvětšený stůl. Ale... ve všech těchto těch...

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No prostě pahýl to je. Podívejte se, takže v těchto jednotlivých variacích vždycky se musím vrátit, když už to není stůl, a pak vidím, co je jim společného. Vyzru, říká Husserl, *invariant*, to společné těmto jednotlivým příkladům. A to je, že to musí prostě být něco, na co se dá něco položit. A když to bude takhle malinký, tak to bude jenom stoleček. Prostě stůl je tak nějak jako jíst, psát, prostě abych se o to mohl opřít. Rozměr knihy původně je dán třeba, že je do ruky. Jistě jsou svazky, které neuneseme. Ale tak asi i ten stůl je, že ten nejmenší rozměr je asi tak nějak, že si k tomu můžeme přisednout. O rozměry

nejde. Jde o to, že je to něco, na co lze něco klást a položit.

Jiný hlas: V malém pokoji dají kytku na piano.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: V tom okamžiku...

Hejdánek: Slouží to jako stůl. Ten klavír má v sobě zřejmě něco, co dovoluje ho použít jako stůl. Třeba prostě nedovolují to dveře, až když je vysadíme. Klavír není stůl, ale má v sobě něco, co dovoluje ho také použít jako stůl. No ne, tak nemusíme říkat snad více, nýbrž že je nějaká souvislost věcí, že se některé v něčem podobají a v něčem se liší.

--- (1981-01-19 Petr Rezek [O fenomenologii] (III) [LVH385VA] [rok podle seznamu]_Kaz a_cleaned.flac)

Jiný hlas: No a podle čeho to poznáš? No, já se ptám, podle čeho to poznáš? Protože to... No, moment...

Hejdánek: Je toho možno vícero. Tím, že to postavím do středu... Ten výskyt stolu. To, že ten stůl převrátím, tak přece se nepřestane být stolem, to je pochopitelné. Ale když budu desku... když ho napadne to převrátit. Proč vnějšku? No tak podívejte... Udělám šutr. První stoly byly šutry, hodně velké, které se vlekly někde, odtáhly se doprostřed vesnice, nebo někam k chatrči. No a na tom se pak jedlo, nebo obětovalo, to byl obětní stůl. A byl to šutr, původně šutr, použitý. Kdo zase z těch prken udělá ten stůl, vnějšku jaksí, tak dělá stůl. Ten výskyt stolu. Tady se jenom chce říct, že jestliže něčemu říkám stůl, tak...

Jiný hlas: Ne, ne, pro mě to není stůl. No tak dobře, ale nevím, proč je to potřeba říkat tak posvátně? Proč? Protože přijde někdo, kdo si neuvědomí, že je to stůl. A já, když to vím... Ale i když si to vezmeme jako dítě, nebo třeba taková věc... Muzeum moderního umění, prostě je tam takovej koutek, má to židle, má to skříň a má to i stůl, které jsou pod úhlem 45 stupňů a vytváří to prostě nějakou atmosféru. A ten stůl tam je, není vůbec použitelný. Je jenom udělaný jako stůl, nepoužitelný.

Hejdánek: Nepoužitelný stůl je *modus* stolu. Že to nic nevyvrací. Ten, kdo tohleto dělá, tak varioval tak, aby udělal nepoužitelný, ale stůl.

Jiný hlas: Ale on by se dal použít.

Hejdánek: No tak by se dal použít, to nic nevyvrací. Ale on udělal, aby se na něj lidé dívali jenom. No jistě, to je možný, ale to k tomu *eidos* stolu nic nepřidává ani neubírá.

Nevím, nevím. Ale počkejte, vraťme se k tomu podstatnému, abychom taky věděli, proč se tím *eidos* zabýváme. Co je na tom důležitého, co to obnáší, takovýhle počin.

Podívejte se, Husserl vykládá o empirických obecninách a čistých obecninách. Empirická obecnina, to je obecnina, kterou získám – tady mám deset židlí a třeba budou všechny červené a já pro těch deset židlí, to, co mají společné... on to říká lépe, ale je to nějak z těch židlí. No asi tenhle ten příklad je lepší, že všechny vrány jsou černé. Já nemůžu nikdy si být jistý, že nepřijde bílá vrána. Takže tahleta obecnina, všechny vrány jsou černé, to je empirická obecnina. Vycházím z toho, že jsem neviděl dosud bílou vránu, ale já nemůžu si být jist, že nenajdu bílou vránu. Nebo v lingvistice, že třeba v němčině všechna podstatná jména končí na to a to jsou rodu mužského. No může se vyhrabat někde nějaký spis z dřívější doby, kde to... To jsou empirické obecniny.

Pak jsou ještě čisté obecniny. Kvůli tomuto to ten Husserl dělá. Já můžu tímhle postupem, jako s tím stolem nebo s těmi dvěma různoběžkami, dojít k závěru, kde není možné, aby najednou byly dvě různoběžky, které se budou protínat ve dvou bodech. Proto se zabývá touto procedurou, že umožňuje najít čisté obecniny, které jsou už nezávislé na jednotlivých skutečnostech, které máme okolo sebe, jako třeba že přiletí ta bílá vrána.

Nahlédnu-li *eidos* toho stolu, tak co se pak děje? Že jednotlivé stoly jsou příklady toho *eidos*. Jsou realizacemi, jsou to jednotlivé realizace toho, co jsem nahlédl jako čisté. A to je odpověď na tvou otázku, s čím se setkávám a jak se s tím setkávám a co mohu uvidět. Tak já tvrdím, nebo Husserl, doufám, že to nezkrsluji, se domnívám, že ten *eidos* mohu nahlédnout a dospívám k němu od jednotlivého příkladu. Ten příklad беру jako... potom, když provedu celou tu proceduru, tak jsem ten výchozí příklad schopen uvidět

jako jednotlivou náhodnou realizaci toho *eidos*. Není to možné třeba dělat s těmi podstatnými jmény v němčině, to všude nejde, ale na příkladu stolu a různoběžek to umožňuje spatřit tyhle dvě různoběžky, co se tady takhle naznačují, jako realizaci náhodnou, momentální, zde přede mnou jsou toho, co jsem nahlédl jako všechny různoběžkovitosti v jejich bytostném určení základu.

Takže odpověď je, že ten *eidos* stolu a *eidos* – a to jsou jenom příklady – jsou příklady toho, že *eidos* lze uvidět. Kdo nevidí, musí říct, co nevidí a já se mu můžu pokoušet znova to říct. No tak se třeba stane, že se nedomluvíme, ale jsou historické příklady třeba s těmi různoběžkami, že se domluvili, pokud šlo o tu rovinu.

A ty stoly, co tady máme okolo sebe, právě ten grif Husserlův je objev tohohle, to je čistá věda. Ne věda o těch černých vránách, nýbrž o těchhle *eidos*. To mi umožňuje vědění v silném slova smyslu. Protože vědění znamená mít to, co se nezmění od situace k situaci a co mi naopak jednotlivé situace umožní spatřit v souvislosti. Jako ty různé různoběžky jako realizaci. Vidíte, když jsem říkal, že ty fenomény, a tohle jsme jako jenom na té první redukci, *eidos*, to dělají i vědy, tak vidíte, že ten podnět Husserlův začíná ve směru, kdy se musí něco vypracovat a získat. A že mu nejde o tenhle stůl tady, tak jak u něj tady sedíme, u tohohle, u kterého já u něj sedím. Jemu jde o něco abstraktnějšího, prozkoumat jsoucno, pokud jest. To znamená, nemůže se věnovat tomuhle stolu v jeho konkrétnosti, i když ho zkoumat musí, ale to je začátek víte, že jak se ten stůl dává v jednotlivých perspektivách, jsme měli příklad toho domu a takovéhle věci. To je začátek. A ten začátek má cíl v tom, co jsem kladl do záhlaví toho výkladu. Teď jsem to pojmenoval jinak: že je vidět, jak se Husserl dopracovává vědění, kterému říkáme věda. Tak je ještě nějaká otázka k tomu stolu přímo a případně, zda tedy by první fáze, totiž že *eidos* stolu nebo úhlopříček, byla nahlédnuta?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Dobře. Obráceně slyšíte, to je ta... dovedu si představit... jako jestli není nějaký archetyp stolu někde v mozku. No ale kde je? No ale pak jsme v tom problému, že z toho mozku se to nikdy nedostane ven. Ta zkušenost setkání se stolem, to jsme už pomocí intencionality vyvrátili.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: No podívejte se, to taky nevěděli vždycky, že se různoběžky protínají v jednom bodě. To jsou taky kultury, které to nevědí, a vždycky se to nevědělo. A jak se na to přišlo? No že se to uvidělo.

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: Pojmy nejsou důležité. Důležitá je ta úhlopříčkovost sama, různoběžnost sama.

Ano, to je v tomhle smyslu taky abstraktní. Máte pravdu, Husserl říká, že k tomu možná trošičku narážel, že tyhle ideálie, jako je třeba přímka, tu nikdo nikdy neviděl, nebo trojúhelník. Setkáváme se jenom s nějakou napodobeninou trojúhelníku, který je vlastně definován matematicky jako třeba spojnice určitých bodů a tak dále. No tak to je jedna stránka věci, a druhá je, že třeba můžeme tu různoběžnost nahlédnout. A co by z toho plynulo? Já tomu dost dobře nerozumím. Že by nejdřív byly ty *eidos* a pak se to realizovalo? A proč na tom tak záleží, co je první? Co já tady vykládám?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: To je možné, ale on sám se domnívá v jiných svých zkoumáních přímo problematiku historickou a dějinnou. Existuje dopis Husserlův, ke konci života ho napsal Georgu Mischovi, že teď se chystají, to sepsal tu *Krizi*, která vyšla taky česky, že teď bude snad překvapení, že ten Husserl, který se vždycky jevil jako nehistorický a nedějinný, že tuhleto odbočku musel udělat nutně z řady důvodů a že teď se ukáže, že mu šlo vlastně o ten problém dějin. Tak on sám se domníval, že to tak není, co říkáte teď. Jinak bych ještě na to odpověděl tím způsobem, snad znáte ten příklad, který uvádí Hegel, příklad na trhu, příklad konkrétního a abstraktního, kdy té selce říká ten, kdo kupuje, že ty její vejce jsou smradlavá a ona prostě se do něj pustí, co mu to bude říkat, že jeho sestra a jeho matka, že ty ženy neměly já nevím co, prostě něco toho druhu, jako že neměly gatě u vojskového chleba, nebo že ona neměla co na sebe, když se vdávala. A Hegel říká: no, tohle je příklad abstraktního uvažování. Odhlédne se od toho vejce k něčemu jinému.

Takže tenhle Husserlův postup je opačný, ten je konkrétní. A zrovna tak Hegel se domnívá, že jeho filosofie, takzvaně abstraktní, totiž vychází od toho, jak jsou věci srostlé s něčím, co není, a jaké jsou stránky jsoucna a jak k němu dojít. Tahleto úvaha, ta je konkrétní. Ostatně to slovo konkrétní znamená, od toho srůstání. Já si myslím, že ta Husserlova úvaha, pokud jde o ten *eidos*... neříkám, že to je příklad dějinné úvahy v té podobě, jak jsem to řekl, to bychom museli pokračovat, ale i tak se domnívám, že to je spíše příklad konkrétní analýzy než abstraktní.

Protože uvidět právě v tom, co původně bylo jako od všeho oddělené... tedy odhlédnu od všech souvislostí, tak to je přece ten abstraktní, naivní život na tom trhu. Ta baba z trhu, ona odhlédla od těch vajec, ona viděla řadu jiných srostlic, ale odhlédla od těch vajec. Aby tam ty vejce rozťukly, v tomhle smyslu by tam převedla sáhlou souvislost... to byla abstrakce. Je ještě nějaká otázka? Teď by ses měl vyjádřit, je tedy ten stůl možno nahlédnout duchovním zrakem, anebo ne?

Jiný hlas: No ne, jestliže řekneš ne, tak já bych se ještě pokusil to říct lépe.

Hejdánek: To mě zaskočíš hned v první vteřině.

Jiný hlas: Já myslím, že účelu bylo dosaženo, teď nemůžeme naplnit úplně tu domluvenou řeč.

Hejdánek: Dobře. Kde by pak byla různost filosofie? Tak vaše otázka je tedy otázka, která v podstatě naráží na to, co vy potom chápete jako něco konkrétního, jako člověk, který má zkušenost pojmovou, životní, kulturní, historickou a tak dále. A když k něčemu přichází v onom postoji... tenhleto postoj je pro něj něco jako ochuzení o to, co pro něj hraje tu zásadní roli. Ale je tady něco navíc, asi ta konceptuální orientace toho Husserlova uvažování. Já vám na tohle odpovím v tom dalším.

Jiný hlas: Mně se to nedaří vysvětlit. Že ta věc je vlastně mimo mě, a mimo mě je něco, co mi zprostředkovává tu shodu věcí. Ta věc je mimo mě a já k ní mám bezprostřední a rovný přístup. To je fenomén. Odpovězte mi na to, že to je bezprostředně a rovno. To se mi nezdá. Prokázat toto je velmi obtížné. Fenomény, jak se prokazují fenomény? Fenomén je, nebo není. Jeví se to, nebo se to nejeví. Ale tvrdit, že se to jeví bezprostředně, je naprosto ničím neodůvodněné předpoklad.

Jiný hlas: A jako jiná možnost by byla, že se to... co teda?

Že se to jeví zprostředkovaně. A jak?

No to nevíme, na to máme teorii.

No jo, no tak moment, jde o to, co víme a nebo co vidíme. To je zase ten rozdíl...

Ano. Vidíme fenomén.

Hejdánek: Teď přejdeme od *eidérické* redukce k fenomenologické. Dívejte se. Ale tak víme to bezprostředně.

Jiný hlas: No moment, víme, nebo vnímáme, že to je bezprostřední?

Hejdánek: To vidíme. Přece vidění je charakterizováno tím, že vidíme, že vidíme, poněvadž...

Jiný hlas: To ne, to ne.

Hejdánek: Ano. My si jsme vědomi, že vidíme, a to je jiné vidění.

Jiný hlas: No jo, to já to nevidím očima, tohleto vidění. To myslel nějaký duchovní smysl? Dobře, ale tedy...

Hejdánek: Že vím něco teda. Ne vidím. Že vím, že něco takového jako že je stůl. To vím. To se mi jeví v tom.

Jiný hlas: Teď jsme mluvili o tom, že vidím stůl přímo. Pokoušel se o ten moment, jak se říkalo, že vím, že jsou na to teorie, tak to jsem hned věděl, co se tím vím ví, ale teď nevím.

Hejdánek: Protože jsi použil, že víme, že vidíme, tak to se musí rozlišit v pokaždé jiném smyslu. Když jsme mluvili o tom, že vidím přímo bezprostředně stůl, tak já jsem říkal: odkud vím, že bezprostředně? Ty jsi říkal: fenomén buď vidíme, nebo nevidíme. Dobře. Tedy to, že bezprostředně, to vidíme?

Jiný hlas: A nebo nevidíme. Tak co to je bezprostředně? Co to znamená bezprostředně?

Hejdánek: Bez prostředků, že jo. Abych něco měl bezprostředně, tak musím vědět, co to znamená prostředek, zprostředkovatel, zprostředkování něco, že jo. To jde spolu. Když neznám jedno, neznám druhé. No, a v případě vnímání – a vnímání pro mě znamená setkat se, já nevím, co je to vnímání, to

možná nemusím, že jo – vnímání by tedy zprostředkovaně znamenalo, že nemám to, co vidím rovno, ale skrze něco jiného. To je přesně ono.

Jiný hlas: No, tak jak skrze něco jiného by ovšem muselo být bezprostředně, nebo nemuselo? No tak to už je další věc.

Hejdánek: No moment, to není další věc, protože musím mít s něčím bezprostřední kontakt, abych se pak dostal skrze tohleto k něčemu dalšímu, ne? Nebo nemusí být nic bezprostředně? Já myslím, že něco bezprostředně být musí.

Jiný hlas: Bezprostředně myslím, že jsem jenom já, ne? A to ještě ne já ve smyslu fyzické osoby, nýbrž... Omezme to na to vnímání raději. Tak musí v tom vnímání být dáno taky něco bezprostředně? Tedy přímo, rovno?

Hejdánek: Ano, ale pak to není vnímání ještě. A například by bylo co dáno bezprostředně a nebylo by to vnímání. Například, když v té regresi, která se tu vždycky znovu opakuje, když se malé dítě narodí, tak nevidí, že? A když začíná vidět, tak v téhle těch počátcích je to začátek vidění a ještě to není vidění. Ano, správně. To není vnímání, tohleto, to je pociťování, jo? To není setkání s předmětem, proto i otázka, jestli ta cigareta by byla viděna jako cigareta, jo? Protože původní otevření světu dítěte je, že je oslovováno takzvanými výzvovými charaktery, třeba je schopno rozlišit teplou barvu od studené, ale ne odstín. Třeba rozliší teplou zelenou od studené zelené, protože je otevřeno tomu lákání a odpuzování, jo? Není však schopno identifikovat zelenou a červenou, odlišit zelenou od červené, poněvadž to už je předmětné zaměření, jo? Je pravda, je tedy něco takového, co je bezprostředno a není to ještě vnímání.

Jiný hlas: A aby to bylo vnímání, tak to potřebuje něco navíc kromě toho bezprostředna.

Hejdánek: A to je co?

Jiný hlas: No a to je třeba zkušenost. To jest, když přijde divoch do třeba opuštěné, poněvadž vymřelé, vesnice jiného divošského kmene a tam uvidí před nějakou polorozpadlou chýší šutr takové barvy, že musí vidět... vidí šutr a nevidí stůl, poněvadž nikdy nezažil, že je možno šutru použít jako stolu. A protože neviděl ani žádný jiný stůl, tak nepozná ten stůl. Aby mohl poznat stůl, to jest vidět stůl jako stůl, tak už o něm musí vědět. A tohleto vědění, to je zprostředkování.

Hejdánek: Ale vážně, tento jinak výborný příklad, který bych rád ještě rozvedl. Totiž ne jen že se to říká takhle, ale je nutno to domyslet tak daleko, že byly právě doby, kdy ještě stoly nebyly. A že náhodou například morény se tlačily krajinou a jeden zůstal tak... pak už to pokračuje, že jeden na náměstí zůstal, jo? To byl ten první stůl.

Jiný hlas: Moment, to není stůl. To byl, až když ho poprvé někdo použil.

Hejdánek: Já vím, ale že to vzniklo všechno náhodou.

Jiný hlas: Ne náhodou, když ho použil jako stůl, nebylo to náhodou. Jo, ale že ho tam přivalil, tak prostě to už je ta náhoda. Takhle údajně vznikla řeč, všechno se vykládá takovouto náhodou.

Hejdánek: Ale neodvozuje se řeč z náhody.

Jiný hlas: No právě, protože když se to domyslí, tak se pak skončí u těchletěch náhod.

Hejdánek: Vůbec ne náhody. Tady jde o to, že já můžu něco vidět a nemám-li potřebnou zkušenost, tak to nevidím, fakticky. V tomto smyslu není to pro mě fenomén.

Jiný hlas: No moment, tak to přece nic nevyvrací.

Hejdánek: No to je důležité, to znamená, že já to nemám bezprostředně před sebou. To je polemika s tou bezprostředností. Prostě bezprostředně nic nevnímám, pociťuji bezprostředně, ale nevidím. Žádné vidění není bezprostřední, není ryzí, neexistuje ryze bezprostřední vidění. Já nikdy nic nevidím bezprostředně. Vždycky je tam něco bezprostředního a něco zprostředkovaného.

Jiný hlas: Aha, tak já už tomu rozumím. Ta nebezprostřednost je dána tím, například že už jsem dříve něco takového viděl, nebo leda co prostě podobného.

Hejdánek: Ano, ale ten reflex nebude jednoduchý, neskoč na to. Pozor ale, o tom vůbec ve zkoumání toho fenoménu jako fenoménu nehraje roli.

Jiný hlas: Správně, ale jakmile řekneš, že bezprostředně, tak to hraje roli, protože v té dané situaci buďto

vnímám bezprostředně stůl, nebo balvan. Ale to, že vnímám něco jako něco, tak to setkání s tím je bezprostřední. A jedno, že to je stůl a že k tomu je potřeba zkušenost, to je druhá kapitola. Protože pochopitelně, že to nikdo nikde netvrdí, že by nebyla nějaká historie života, že by se smysl nesesedimentoval, a že ty takzvané – zase k naší otázce – ty smysly, že nejsou vždycky jaksi mým výtvořem. Poněvadž ta *transcendentální subjektivita*, to jaksi nejsem já osobně. Na tom se jenom nějak jaksi podílím. To je složitá otázka.

Jiný hlas: Takže to prostě nejsou moje objevy, jistě, to Husserl všechno ví. Smysl se sedimentuje i v mém životě, se obohacuje a tak dále, to jo, ale pozor, co je vjem?

Vjem je bezprostřední, bezprostřední fenomenální zábor. Jaksi tedy to, co... ale já to vím jinak, no. Prostě, ještě bych se o to mohl nějak pokoušet to opsat, ale ten, co tam přišel do té vesnice, tak viděl šutr a neviděl stůl. No ale tak měl vjem šutru. To nevádí přece... a měl vjem. No moment, ale teď jde o to, jestli měl vjem bezprostřední, anebo neměl, jo?

Jiný hlas: Setkal se bezprostředně s *eidos*.

Jiný hlas: No právě.

Jiný hlas: S *eidos*.

Jiný hlas: To přece, to on viděl, to jsou subjektivity.

Jiný hlas: Ale počkejte, počkejte, no tak jde o to, jestli vjem je bezprostřední setkání s něčím jako s něčím. A druhá věc je kulturní život v jedné vesnici a v druhé. To teď nejde o otázku, kde je stůl a tak dále, jde o obecnější otázku, že i tam, kde nemají stoly a i tam, nevím, kde nemají *eidosy*, jestli to jako existuje někde. To asi podle Husserla nikoliv, to též by bylo jaksi principiálně možno bejt bez stolu, je možno bejt, ale a bez *eidosu* stolu taky, ale bez *eidosu* vůbec asi nikoliv, jako pro lidi.

Jiný hlas: Pro lidi, pro lidi.

Jiný hlas: Lidi mají *eidosy*.

Jiný hlas: No to ovšem, to je pak definice člověka, poněvadž se definuje člověk tím, že má *eidos*.

Jiný hlas: Ale to není žádná definice, to můžeme vzít zpátky klidně. Jde o to, že vjem je bezprostřední setkání, na rozdíl od mínění. Tak když míním, jak Husserl říká, je mi jenom v náznaku dána zadní část té skříně, obejdu a pak ji mám bezprostředně. No tak mi řekneš, no jistě, v jaký bezprostřednosti, předtím už jsem ji mínil, a proto jsem tam šel. No ovšem. To nikdo, už na takovýhle příkladě je vidět, že tady je nějaká širší souvislost. O tom nikdo nepochybuje. Ale ten vjem jako takový v daném případě je bezprostřední. To vůbec nevádí, že je v souvislosti těch poukazů.

Hejdánek: Jenže v té souvislosti, když řekneš, že je v souvislosti, to je v kontextu. To znamená, že ty souvislosti jsou mu vnější. Ale tady jde o to, že já ho vidím *prizmatem* těch souvislostí, anebo ho nevidím vůbec.

Jiný hlas: To je otázka, jestli je vnější, protože... ale to tak... ještě bych se chtěl vrátit k tomu. Tak kdyby nebyl ten vjem bezprostřední, tak mi moc pak nechápu, musíš mi pak říci, jak rozliším vjem a vzpomínku? Podle čeho? Podle čeho rozliším? Víte, Husserl, jak jsme mluvili o tom vnímání, tak on má ještě různé způsoby danosti třeba téže skříně. Jak rozliším vzpomínku, představu od vjemu? Čím? V tom tvém pojetí mi prosím tě řekni, jak, na základě čeho to poznám? To musím nějak vědět z nějaké teorie, anebo to poznám rovnou?

Hejdánek: Co?

Jiný hlas: No že tu skřín vidím, a že na ni nevzpomínám.

Hejdánek: No tak na to empiristé odpovídali, že... jaksi ta, ta výbava toho vjemu, že je taková barvitější, sytější, než výbava té vzpomínky, taková tradiční odpověď.

Jiný hlas: No, ale ty za tím stojíš, za tímhle?

Hejdánek: No tak...

--- (1981-01-19 Petr Rezek [O fenomenologii] (III) [LVH385VA] [rok podle seznamu]_Kaz b_cleaned.flac)

Jiný hlas: Teď to vidím tak živě, že to musí být ono. Tak se ještě štípnu třeba, když si nejsem jistej, jestli

jsem vůbec bdělej.

Proč se štípeš?

Mám takovou nejistotu. Trošičku jsem se napil a teď nevím, jsou ty myšky, nebo nejsou? Tak se štípnu.

Když tam jsou, tak si to ještě ohmatám, zkontroluju si to.

Dobře, to ovšem samo o sobě – ale proč to dělám? Protože si nejsem jistej. V čem si nejsem jistej? Že to, co vidím, opravdu nějak odpovídá, že je to to, co vidím.

A jak jsem na to přišel? Proč jsem si nejistej?

Ze zkušenosti, že jsem se mýlil jindy.

Pochybují. Myslím, že když se ten dotýčný štípá, tak se štípá teď před tou skříň.

To samozřejmě, kdyby nikdy nezažil, že se zmýlil, tak se nebude štípat, poněvadž by si byl v tu ránu jistej, že je to skříň. Až ta zkušenost života – právě protože ví, že se mýlil, a teď na to tak nejistě kouká, tak z té zkušenosti...

Hejdánek: Ne, to vědění tam myslím nehraje zásadní roli. Neříkám, že tam nemusí být, ale nehraje zásadní roli. Zásadní je, že je schopen rozlišit vzpomínku a vjem, nebo představu, fantazii a vjem. Z toho vychází, a ne že se někdy zmýlil. Protože tomu by se musel ujišťovat pořád. Proč se štípám jenom někdy? Protože ta nejistota není tak veliká.

Jiný hlas: U primitivních lidí třeba už jenom slovo, když se vyslovilo jméno něčeho, tak už měli dojem, že je tady. Proto, když se dělaly magické úkony, uplácala se figurka, ta se propichovala, a tím se propichoval ten dotýčný. On byl tady. *Eidos* byl v té figurce. *Eidos* toho dotýčného, kterého jsem chtěl proklít, tak teď ten *eidos* byl tady, podstata jeho byla tady a já jsem ho tady propichoval.

Hejdánek: To je jiný *eidos*. *Eidos* je čistá obecnina. Přece nemůžeš mít o tom jednotlivém, kterého chceš zabít, čistou obecninu. Ten *eidos* je něco jiného podle Husserla.

Jiný hlas: Když poznám někoho v tom chumlu lidí, tak ho nepoznám jako *eidos*?

Hejdánek: Husserlovi jde o jinou věc. Všechno, o čem jsme tu mluvili, sloužilo jako příklady, aby objevil *eidetické* struktury nebo transcendentální struktury subjektivity vůbec. Jeho problémem není ten druhý člověk jako Karel. Všechny tyto jednotlivé příklady mu slouží jako příklady. V tom davu je to příklad situace setkání s jednotlivostí, s živým druhým.

Jiný hlas: Když jím u stolu, tak nejím u *eidos*. Když poznávám druhého, tak se nesetkávám s *eidos*. Teď sedím u šutru, tak přece nesedím u stolu. Chci říct jen jednu věc, že se tady směšuje konkrétní situace naivního světa s tím, co jsme vypracovali v *eidetické* variaci, analýze a zření. Teď chceš, abych, když jím u stolu, měl *eidos* stolu. To nemám. Dokonce i když už jsem ho jednou nazřel, tak na to zase zapomínám, vracím se do naivního života. Když potkávám druhého, nepotkávám *eidos* toho druhého. Naivní život není život mezi *eidos*, ale nějak s nimi souvisí.

Hejdánek: Až ve fenomenologické práci nebo vědecké *eidetické* analýze, v tom zření, tam ten *eidos* vidím. Tady bezprostředně vidím jenom Frantu. To jsou dvě roviny, které se nedají mísit. Ta *eidetická* rovina ti ukazuje, proč i tohle i tamto nazýváš stolem, ale když tady přecházíš od jednoho stolu ke druhému, nejsi v rovině toho *eidos*.

Jiný hlas: Když jsi uváděl ten příklad zkoumání lidí v chaosu, jak se tam někdo na mě usměje, tak já jsem taky svého známého neměl hned. Prodíral jsem se davem a teprve za určitých okolností, když jsem si dal tu práci, tak jsem v něm rozpoznal dotýčného Frantu. To mi dalo práci, musel jsem ho rozpoznat.

Hejdánek: Ale to přece není *eidos*. To není *eidos* Franty.

Jiný hlas: Jak se liší práce, která vede k rozpoznání Franty jako Franty, od práce, která mě vede k nahlédnutí šutru jako stolu?

Hejdánek: Nahlédnutí šutru jako stolu a někoho v davu jako Franty není principiálně odlišné, až na to, že jedno je z oboru živého a druhé neživého. Ani v jednom z těch příkladů se nesetkávám s *eidos*. Vidět šutr jako stůl – dokonce se domnívám, že ten, kdo má šutr jako stůl, tak vidí stůl a ne žádný šutr. Ale pořád tam není žádný *eidos*. Vidím před sebou konkrétní jednotlivinu, kdežto *eidos* je čistá obecnina. To je základní rozdíl.

Jiný hlas: Ten fenomén už v sobě ale vždycky něco obsahuje, něco předpokládá. Abych skříň obešel, vnímám, že tam něco je.

Hejdánek: Husserl by souhlasil, že tu nějaká souvislost je, například to poukazování k těm stranám, které nevidím a které spolu-míním. Je tu jistě řada dalších souvislostí. Ale trval bych na tom, že jsem schopen ze samotné danosti skříň rozpoznat, že vidím, že nespím. A když pak jsou pochopitelně mezní případy, kdy se štípám... no ale ta meznost právě tu poznám tou jaksí neúplnou daností.

Jiný hlas: To je vjem té skříň. Hm, a to není fenomén?

Hejdánek: No, tak to pak už je složitější, protože... a to zase ještě už skoro všechno dát do souvislosti, tak já to využiju v rámci... k tomu...

Jiný hlas: Ty zvířata mají stejný vjem jako já, ten pes tu skříň vidí jako já?

Hejdánek: No to je otázka, to je otázka, to je otázka...

Jiný hlas: Ten fenomén by u něj byl stejný jako u mě?

Hejdánek: S těmi zvířaty to je problematický, jaksí vůbec se k tomu vyjádřit, to bych musel pojednat zvlášť. To prosím nechme stranou, někteří se k tomu odmítají úplně vyjádřit, ale ne zase všichni, kteří vycházejí z fenomenologie, se těch zvířat nevšímají. To je složitý.

Ale tak já využiju toho problému a vrátím se ještě k té otázce Brentanova fyzického a psychického fenoménu, pak už zbývá jenom jedna otázka z části a pak poslední, ke které se asi nebudu umět vyjádřit, tak to půjde rychle.

Tak to jsem jaksí pořad ještě nějak málo zdůraznil, že co je mi tedy dáno bezprostředně? Ta přední strana té skříň přece. Přední strana, ale ne skříň, jsme si vykládali. Brentano by řekl, že jenom mi je dáno to vidění té skříň, ten akt. Ale ta skříň sama už je možná, by tam nemusela být, a to že je fenomén fyzický. Husserl chce prostě i tuhle danost té přední strany skříň pojmut jako jistotu. Tedy já jsem řekl, že rozšiřuje ten pojem psychický i na tohle. Takhle bych to stručně řekl. Ten považoval prostě ten předmět, který intencionálně míní ten akt vidění – tam už mluví taky o *intencionalitě* Brentano – tak ten je prostě dán, ale jaksí nějak je nejistý, prostě mohl by nebýt. Husserl prostě i tohleto bere jako danost. A pak zbývá to, že to je ta skříň, a odtud už je... Takže je mi teď pořad ta otázka, teď nahlížím, proč pořad s tím *eidosem*, tady se k tomu vracíme. Tak teď když vidím, že to je skříň, tahleto strana, a obcháším a pořad vidím skříň, a tam mi není dána smyslově, tak je teda otázka, jestli mi je dána ten jednotný smysl vjemový, čemu my říkáme skříň, je-li mi dán bezprostředně a je-li to *eidos*.

Jiný hlas: No tak rozhodně to nemusí být *eidos*, protože černá vrána nebo skříň... jsou to... když vidím, je k tomu potřeba *eidos*, abych viděl skříň?

Hejdánek: Asi jo. Ke skříni, k vráně taky. Ano.

Jiný hlas: A jak? Abych poznal, že je něco něco, tak musím...

Hejdánek: Ten příklad té empirické obecniny se týká jenom takových tvrzení, který mluví o všech vránách. Že všechny vrány jsou černé. Tady jsem udělal sofistikovaný asi úhyb. Ta obecnina... já jsem se nechal trošičku unést tím, že jsem chtěl vyložit, proč se Husserl do tohotole pouští. Že mu jde o taková obecná, takové obecné výroky nebo prostě o zjištění toho, co platí jaksí bez výjimky. Třeba u těch rovnoběžek. To je výrok, který říká, že všechny rovnoběžky se neprotnou. To mluví o čistých obecninách. A teď když si to vezmeme na ten stůl, tak ten *eidos* stolu, který jsme tady našli, je to čistá obecnina, nebo není?

Jiný hlas: Proč ne? Husserl by ho vzal.

Hejdánek: No ne, tak když třeba řeknu... jistě musíte teď už vzít jakoby, to by bylo čistě vypracováno, že ten stůl je deska, na kterou se něco klade, nebo která k něčemu takovému slouží, tak tohleto, je to čistá obecnina?

Jiný hlas: Proč ne? No ne, no tak deska... rovnoběžka pak taky není. To jsou slova, která chtějí mluvit jaksí...

Hejdánek: Tady mám něco. No tak nebudu říkat deska, něco. Jeden to vidí jako poznatelný, druhý to pozná třeba jako šutr. Jenže co je tady *eidos*, kde je, ke komu patří a tak dále. Jestli je to *eidos* stolu, nebo

šutru? Ten Husserl nás chtěl dovést k tomu, abychom viděli, že ten, kdo vidí kámen a kdo vidí stůl, aby oba viděli, že ten smysl pochází... že je konstituován. Oba dva.

Jiný hlas: Cože? Objektu?

Hejdánek: Transcendentálním subjektem. Jo, vlastně... no počkej, není... ten je taky jaksi rozvrhový tímhle... ten smysl toho stolu. To je to ministerstvo, který... ještě nebyla železnice a teď on ho jaksi rozvrhne, vymyslí, co to je železnice. Tak vymyslí *eidos* železnice, železnice nebyly. Tak tohleto vymyšlení té železnice zrovna tak je to s tím stolem. Ministerstvo vymyslelo stůl, prostě... ale tohleto ministerstvo, to je ten rozvrh, ten objev. Co to znamená vymyslet? Ono neznámá to ze sebe vzít, ale jaksi nějak... nápad se prostě dostaví sám, jako fenomén se objeví, ale ten fenomén souvisí s tím rozvrhujícím ministerstvem.

Jiný hlas: No ne, jistěže... no dobře, no tak ale to je příklad. Ale dejme tomu, že vymyslel jízdní řád. No ne, tak byla třeba železnice bez jízdního řádu, a pak vymyslel jízdní řád, no tak to nám stačí ten příklad, ne?

Hejdánek: Prostě rozrostla se doprava, no tak vymysleli jízdní řád. No a teď my teďko už jaksi už je to vymyšleno, my teď máme poznat jízdní řád jako jízdní řád, podobně jako máme poznat skříň jako skříň a tak dále. Tak vidíme, že jízdní řád, že to má nějaký původ, ten smysl.

Jiný hlas: Takže vlastně ten Husserl dochází k transcendentálnímu...

Hejdánek: To je transcendentální, to je něco jiného. No, ono je to jenom tak.

Jiný hlas: Husserl dochází k transcendentálnímu *eidolu*.

No tak... jsme to... aby neměl nic společného s dotyčným předmětem. Ten vjem je můj, potvrzený někým jiným jako jeho. To se netýká mě a mého vidění, a toho druhého a jeho vidění? Že to by do určité míry... zatímco dvě protínající se rovnoběžky... těžko teda ten fakt, že se protnou, vyložit jenom jako věc konvence... tak u nás u tohoto... zůstane to do určité míry, protože třeba příprava školní lavice...

Hejdánek: To je vymezení *eidu* stolu. No, tak já už jak pozbyvám trošičku sil... ještě bych chtěl... dochází dech... ještě tak dovolu mi, abych na všechny otázky odpověděl definitivně. Nejprve na ty, na které jsem se ještě nedostal. Tak v tom jsem slabý, v té otázce vztahu fenomenologie a teologie. Není mi, až na malou jednu výjimku, ale není ta kniha věnována tomu, *Husserlovi* téměř nic. Já nevím, možná že ty bys věděl spíš. Myslím, že jako z nějakých speciálních studií o... To neznámá, že to není v těch rukopisech. Není mi známo prostě.

Jiný hlas: Jo, o tom Heidegger, že jo.

Hejdánek: No, tak do Husserla... No právě. Já jsem mluvil hlavně o Husserlovi. Pak jsou prostě další autoři po Husserlovi. O těch jsme nemluvili. Tam jsou nějaké vztahy. Heidegger chápe teologii jako jednu z věd, jedna mezi vědami. Takže tam pak vyvstává problematika, jak jsme to zkoumali. Ta nemůže tedy dát odpověď na tu základní otázku: zkoumat jsoucí, pokud jest. Ale tím se zabývá Heidegger. Ta přednáška je myslím z konce 20. let, to je ta *Fenomenologie a teologie*, myslím. Je poměrně dost stará.

Jiný hlas: Přibližně ve stejné době jako *Sein und Zeit*.

Hejdánek: No. Takže tím bych tuhle otázku odbyl. Ta úplně první, na tu jsme odpověděli tady tou diskusí. Otázka totiž zněla, že kdyby se samotné toto tázání podrobilo kritickému zkoumání, zda by nemuselo změnit některé své základní pojmy, jako například pojetí pravdy. No tak to se musí jistě provádět. Obecně vzato, Heideggerova filosofie nebo Patočkova filosofie, to jsou všechno odpovědi tomuhle pojetí.

Tak ještě ty ostatní otázky, jak byly vzneseny. Dovolte mi závěrečné slovo, pokud se týká *eidu*, bezprostřednosti vnímání a tak dále. Když se někdo ptá a začne slovy, že je tady nějaká věc, jeden ji vidí tak a druhý onak, tak takhle už se nedá začít s fenomenologií. Takhle ona nezačíná. Nelze ve fenomenologii, a to u Husserla jistě ne, vyjít z toho, že je věc už dána nebo hotová a pak je ještě nějak vnímána nebo je k ní nějaký přístup. Tady se zkoumá samo to, jak je přístupná právě. A předtím je moje „to vím“, že svět je na nás nezávislý a my ho různě vidíme. No ale to není fenomenologie, protože problém je ustavení tohoto světa, o kterém si myslíme, že už tady vždycky je.

To znamená, nelze začít tímhle a hlavně Heidegger by s tím nesouhlasil. Když někdo vezme stůl a použije

ho jako něco jiného, já nevím, třeba jako barikádu, tak že by tady bylo něco, co je jednou jako stůl a podruhé jako předmět sloužící k barikádě. To by se předpokládalo, že je tady něco, co nám dáno není, a my to různě vykládáme. A jakým způsobem máme k tomuto prvotnímu přístupu? To je otázka, na kterou je nutno odpovědět, a má-li to být odpověď založená v té fenomenologii, aby tam nebylo něco jenom vymyšleno, tak se musí vyjít od toho, jak se mi něco dává.

Nikdo neříká, že... to je druhá otázka, toho společného světa, že jeden vidí to a druhý ono, ale počátek Husserlových analýz od toho druhého odhlíží. On pak má analýzy intersubjektivit a všechno, ale ty příklady, které jsem vám uváděl, tak to je prostě zkoumání, které se týká opravdu mě samotného. A já jsem o těch dalších problémech té intersubjektivit a druhých vůbec nemluvil. On ale ten problém toho druhého a společného světa nějak vidí. To je v *Ideách* a v pozůstalosti k intersubjektivitě.

Ale je prostě vyjít od toho, že tady je něco. Když řekneme, že je to kámen, který je jednou viděn jako ostří a podruhé jako kámen, tak ten kámen musí být vždycky nějak přístupný. A když budu chtít postupovat v tom smyslu toho citátu, mít nějakou pevnou půdu, kterou jsme formulovali tím slovem pravda, tak musím vyjít z něčeho, co se mi dává bezprostředně, co je pevné a nevyvratné v té samodanosti. To se dává samo.

Husserl to formuluje principem všech principů, který zní takto – princip všech principů, to znamená ten princip, kterým se budeme řídit v základě, nad všemi principy stojí tento: že totiž originární názor je zdrojem poznání a znamená to, že všechno, co se nám dává originárně, takříkajíc v tělesné skutečnosti, vzít jako to, jako co se dává. A k tomu je dodatek, že v tomhle nás nemůže odvrátit nebo že by tohle neplatilo, o tom nás nemůže přesvědčit žádná mysitelná teorie. Základem poznání je to, co se dává originárně, původně a bezprostředně.

Jiný hlas: Můžu se tedy zeptat, jestli se to dává všechno stejně, nebo jestli se to dává...

Hejdánek: No ne, jeden z *Husserlových* objevů je časový charakter vědomí. To znamená, tohleto setkávání se s těmi, i s tou skříní třeba, to je všechno, nebo když počítám, v tom všem jsou časové syntézy. Tedy s tím souvisí, že to, co trvá, je trvání v rozměru. Jedna strana a druhá, jednodušší situace. No, jenže já ti řeknu, že já můžu nejdřív vidět šuplík a potom se tam jít a vidět stůl. To nevádí. To ale nevádí.

Jiný hlas: Ale to se mi dává jako šuplík nejdřív a potom jako stůl. Já se tě ptám, jestli se to dává stejně.

Hejdánek: Aha, takhle, to ses... no to ne, to ne. *Husserl* má příklad v *Karteziánských meditacích*, říká, dítě neví, co jsou nůžky. Tak já mu ukazuju, co jsou to nůžky, tak například takhle něco rozstřihnu. Od té doby vidí vždycky nůžky, předtím ne. Tak to je příklad takového jednorázového nahlédnutí nebo, jak to řekneme, setkání s nůžkami. U těch je to dost jednoduché, s nůžkami se dají dělat i jiné věci, ale tak to odkryje třeba později. Tak prostě takhle.

Jiný hlas: Prosím, a jak poznají, že už se to nemá dělat jako nůžky?

Hejdánek: Teď děláš tu chybu, která byla vyvrácena na začátku, že předpokládáš, že tady něco je, co se jednou dává tak, jednou tak. A to bylo právě odkrojeno. Čili pokaždé se ti dává jiný *fenomén*.

Jiný hlas: Je to tak?

Hejdánek: No tak zhruba jo. Já nevidím v tom, v čem je ten problém, kam ty otázky mířej, co je sporný nebo co je problematický v tomhle výkladu. S těma nůžkami se nezdá tam nic, řekni rovnou, o co jde, co je na tom divného. Nebo co tady nehraje.

Jiný hlas: To byla ta informace, že nůžky nevěděly, jak se mají dávat.

Jiný hlas: Jenže já když vidím ten stůl, protože já ho chci, anebo já ho vidím jako stůl, protože já ho potřebuju. A on je tam pro mě.

Jiný hlas: Potřebuješ, ale nevidíš ho. Takhle to bylo.

Hejdánek: No jistě, jenomže to už mluvíš o něčem jiném. Tahleta, to je moc vyhrocená otázka. Tady v tomhle výkladu se takhle na ni nedá odpovědět, jestli já chci, nebo... nedovedu na to v téhle podobě nějak jednoduše odpovědět. Protože ten problém je širší, že ať už v tom je stůl, nebo židle, nezáleží na tom, jestli to v první řadě chci nebo jestli...

Jiný hlas: Ale mně tam jde o tu *redukci*, ne?

Hejdánek: Tam nejde o to, že já chci. Tam ta věc se mi dává, proto jsou ty *redukce*, abych k té věci přišel. Já třeba budu zkoumat, proč se ten stůl viklá, tak budu teď manipulovat s tím, abych odkryl, v čem to je, která noha je kratší. Ted' jako bych něco chtěl, ale to, že se mi odkryje ta první jako kratší, tak ta se odkryje sama. O tom jsme vůbec nemluvili, o nějaké situaci jednání, kdy já něco chci a přistupuji k věci a teď si ji snažím nějak zařadit do nějakých souvislostí, to je další otázka. Je to možný, že...